

Lovforslag nr. L 105. Fremsat den 30. januar 1991 af Gade (SF), Lilli Gyldenkilde (SF), Jes Lunde (SF), Rahbæk Møller (SF) og Ebba Strange (SF)

Forslag

til

Lov om ændring af lov om naturfredning

§ 1

I lov om naturfredning, jf. lovbekendtgørelse nr. 530 af 10. oktober 1984, som ændret senest ved lov nr. 138 af 7. marts 1990, foretages følgende ændringer:

1. I § 1 indsættes som *stk. 3*:

»*Stk. 3.* Lovens beføjelser kan tillige anvendes til naturgenopretning og lignende med henblik på varetagelse af de i *stk. 2*, nr. 1-3, nævnte interesser.«

2. § 11 affattes således:

»§ 11. Miljøministeren eller amtsrådet kan nedlægge forbud mod anvendelse eller mod etablering af forhold, som strider mod en påtænkt fredning. Forbudet er gældende, indtil der er foretaget bekendtgørelse i Statstidende om fredningssagens rejsning, jf. § 15, dog længst i et år. Forbudet skal skriftligt meddeles de berørte lodsejere og tinglyses på de pågældende ejendomme. Tinglysningen er uden betydning for forbudets gyldighed.«

3. I § 18, *stk. 2*, indsættes i 2. *pkt.* efter »forbud mod færdsel på arealet« ordet: », jagt«.

4. I § 18 indsættes efter *stk. 4* som nyt stykke:

»*Stk. 5.* Miljøministeren kan foretage udpegnin g af større naturområder, herunder især områder, der er af særlig national eller international betydning, og for hvilke der af hensyn til fredningsinteressernes varetagelse er fastsat be grænsninger i offentlighedens adgang, samt regler om drift og pleje og lignende, som naturreservater.«

5. I § 18, *stk. 5*, der herefter bliver *stk. 6*, ændres »*stk. 2-4*« til: »*stk. 2-5*«.

6. Overskriften til *kapitel IV* affattes således:

»*Fredningsplanlægning og offentlige anlæg*«

7. Efter § 39 udgår

»Kapitel V
Anlæg m.v.«

8. Efter § 42 indsættes:

»Kapitel V
Beskyttede naturtyper og beskyttelsesbræmmer m.v.«

9. Overskriften til § 43 affattes således:

»*Søer og vandløb*«.

10. § 43 affattes således:

»§ 43. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af naturlige søer, hvis areal er på over 150 m², og af det åbne forløb af vandløb. Dette gælder dog ikke for offentlige vandløb, når foranstaltningerne foretages i henhold til gældende vandløbsregulativer, jf. dog § 43 b, *stk. 2*.

Stk. 2. Rørskær i perioden 1. marts-1. november kan kun ske med tilladelse fra miljøministeren.«

11. Overskriften til § 43 a affattes således:

»*Heder, moser, strandenge, strandsumpe, ferske enge, overdrev, sten- og jorddiger, marine*

områder med 0-6 meters vanddybde m.v.«.

12. § 43 a affattes således:

»§ 43 a. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af

- 1) heder,
- 2) moser og lignende,
- 3) strandenge,
- 4) strandsumpe,
- 5) ferske enge og overdrev,
- 6) sten- og jorddiger og
- 7) marine områder med 0-6 meters vanddybde,

såfremt de i nr. 1-7 nævnte naturtyper m.v. udgør mindst 2.500 m² i sammenhængende areal.

Stk. 2. De i stk. 1, nr. 5, nævnte ferske enge kan dog omlægges som hidtil.

Stk. 3. I de i stk. 1 nævnte naturtyper er gødsugning ikke tilladt. Miljøministeren kan dog fastsætte regler om gødsugning på arealer, der hidtil har været gødet.«

13. § 43 b affattes således:

»§ 43 b. Amtsrådet kan i særlige tilfælde gøre undtagelse fra bestemmelserne i § 43, stk. 1, og § 43 a, stk. 1.

Stk. 2. Miljøministeren kan fastsætte regler om, at bestemmelser i §§ 43, stk. 1, og 43 a, stk. 1, ikke skal gælde for nærmere angivne kategorier af de pågældende naturtyper. Reglerne kan omfatte hele landet eller bestemte områder.

Stk. 3. Miljøministeren kan fastsætte regler om, at tilladelser efter stk. 1 i nærmere angivne tilfælde af mere vidtrækkende betydning meddeles af ministeren. Reglerne kan omfatte hele landet eller bestemte områder.

Stk. 4. Miljøministeren kan beslutte at overtage afgørelsen i en for amtsrådet indbragt sag, når sagen er af mere vidtrækkende betydning.

Stk. 5. Miljøministeren kan fastsætte regler for amtsrådets administration af stk. 1.

Stk. 6. Miljøministeren kan efter forhandling med vedkommende ministre fastsætte regler for samarbejdet mellem amtsrådet og andre myndigheder.

Stk. 7. Miljøministeren kan fastsætte regler, som beskriver og afgrænser de i §§ 43, stk. 1, og 43 a, stk. 1, nævnte naturtyper, om beregning af arealstørrelser for disse og om, at naturlige søer i helt eller delvis offentligt eje eller bestemte typer af sådanne søer skal være omfattet af reglen i § 43, stk. 1, uanset deres størrelse.«

14. Efter § 43 b indsættes:

»Beskyttelsesbræmmer m.v.

§ 43 c. Miljøministeren fastsætter regler om beskyttelsesbræmmer langs vandløb, søer og moser og kan fastsætte sådanne bestemmelser for øvrige naturtyper som nævnt i § 43 a, jf. stk. 2.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte regler fastlægger bestemmelser om beskyttelsesbræmmernes bredde, omfanget af gødsugning, jordbehandling og tilplantning. Reglerne kan anvendes inden for arealer, der er omfattet af aftaler om pleje, ekstensivering af landbrugsdriften, braklægning eller lignende, som i henhold til lovgivningen herom kan indgås mellem det offentlige og ejere eller forpagtere af sådanne arealer.

Indberetning m.v.

§ 43 d. Miljøministeren kan efter forhandling med amtsrådene fastsætte regler om registrering af de i §§ 43, stk. 1, og 43 a, stk. 1, nævnte naturtyper og de i § 43 c nævnte beskyttelsesbræmmer samt om indberetning af foretagne registreringer og afgørelser efter de nævnte bestemmelser.«

15. I § 45, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2, 2. pkt., ændres »§ 43, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2 samt § 43 a, stk. 1, og § 43 b, stk. 1,« til: »§ 43 b, stk. 1.«

16. I § 45 indsættes efter stk. 3 som nye stykker:

»Stk. 4. Klagefristen for afgørelserne i henhold til § 43 b, stk. 1, og § 44 er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt. I tilfælde, hvor offentlig annoncering har fundet sted, regnes klagefristen fra offentliggørelsen uanset tidspunktet for eventuel individuel underretning. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller helligdag, forlænges klagefristen til den følgende hverdag.

Stk. 5. Bestemmelserne om klage i § 58, stk. 5-7, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser i henhold til § 43 b, stk. 1, og § 44.«

17. I § 47 a, stk. 1, indsættes efter »mindst 2 m«: »pr. 1. september 1983«.

18. § 47 a, stk. 2, nr. 2, affattes således:

»2) sådanne foranstaltninger, der kræver godkendelse af amtsrådet eller af miljøministeren i henhold til §§ 43, stk. 1, eller 43 a, stk. 1.«

19. I § 47 a indsættes efter stk. 3 som nyt stykke:

»Stk. 4. Amdsrådet registrerer de i stk. 1 nævnte vandløb.«

20. Kapitel VII affattes således:

»Kapitel VII

Fortidsminder

§ 48. Gravhøje, stengrave, bautasten, skibs-sætninger, voldsteder, forsvarsanlæg, ødekirkegårde og ruiner, der er synlige i terrænet, må ikke beskadiges eller ændres, og de må ikke deles ved udstykning, omdeling eller skelforandring uden tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, har samme beskyttelse som nævnt i stk. 1, såfremt der foretages tinglysning efter stk. 6.

Stk. 3. Andre fortidsminder, herunder mølleanlæg, dæmninger, bro- og vejanlæg, stenvolde, stenrækker, værfte, helligkilder, kanaler, anlæg ved og i søer og åer, runesten, helleristningssten og kultsten, har samme beskyttelse som nævnt i stk. 1, såfremt der foretages tinglysning efter stk. 6.

Stk. 4. Såfremt der efter stk. 6 foretages tinglysning om deres tilstedeværelse, må sten og træer, hvortil der er knyttet folketro, historisk overlevering eller kulturhistorisk tradition, samt krigergrave, mindesmærker, stendiger, jorddiger, kors, milepæle, vildtbanesten og lignende ikke beskadiges, og de må kun ændres, flyttes eller fjernes med tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen.

Stk. 5. Afgørelsen af, hvilke fortidsminder der er omfattet af stk. 1-4, og hvilken udstrækning fortidsminderne har, træffes af Skov- og Naturstyrelsen. For fortidsminder under terræn eller eksisterende bebyggelse kan afgrænsningen fastlægges til matrikelskellet.

Stk. 6. Skov- og Naturstyrelsen kan begære en meddelelse om tilstedeværelsen af de i stk. 1-4 nævnte fortidsminder tinglyst på de pågældende ejendomme. For de i stk. 2-4 anførte fortidsminder indtræder beskyttelsen ved meddelelse til ejeren om, at tinglysningen agtes foretaget.

§ 49. På fortidsminder efter § 48 samt inden for en afstand på 5 m fra de i § 48, stk. 1-3, nævnte fortidsminder må der ikke foretages jordbehandling eller beplantning, medmindre

andet er fastsat i forbindelse med tinglysningen, jf. § 48, stk. 6, eller senere er tilladt af Skov- og Naturstyrelsen.

Stk. 2. På de i stk. 2 nævnte arealer må der ikke anvendes gødning, medmindre andet er fastsat af Skov- og Naturstyrelsen i forbindelse med tinglysningen, jf. § 48, stk. 6, eller senere tillades af Skov- og Naturstyrelsen.

§ 50. Inden for en afstand af 100 m fra de i § 48, stk. 1 og 3, nævnte fortidsminder må der ikke uden fredningsnævnets tilladelse placeres bygninger, skure og campingvogne, opstilles master, foretages beplantninger, ændringer i terrænet eller iværksættes foranstaltninger, der kan skade fortidsmindet eller i væsentlig grad virke skæmmende på fortidsmindet og dets omgivelser.

Stk. 2. Fredningsnævnene skal indhente Skov- og Naturstyrelsens udtalelse, forinden der træffes afgørelse efter stk. 1.

Stk. 3. Uanset bestemmelsen i stk. 1 kan der uden fredningsnævnets tilladelse i skove og plantager, hvor der var bevoksning for den 1. marts 1961, foretages genplantning uden for det i § 49, stk. 1, nævnte areal.

Stk. 4. Skov- og Naturstyrelsen kan ændre grænserne for området for beskyttelsen efter stk. 1, såfremt det beskyttede areal ikke derved forøges.

Stk. 5. Miljøministeren kan fastsætte regler for skovdrift i de i stk. 1 nævnte områder. Ministeren kan herunder fravige bestemmelserne i § 49.

§ 51. Skov- og Naturstyrelsen kan lade fortidsmindet istandsætte, såfremt det ikke medfører udgift for ejeren og brugeren af ejendommen, jf. dog stk. 2-3.

Stk. 2. Beskadiges, ændres eller flyttes et fortidsminde, kan Skov- og Naturstyrelsen pålægge ejeren og brugeren at genoprette den hidtidige tilstand inden for en rimelig frist samt at foretage foranstaltninger, der måtte være påkrævede for at hindre nye beskadigelser, medmindre det godtgøres, at skaden ikke skyldes fejl eller forsømmelser hos ejeren eller brugeren. Efterkommes et påbud ikke inden for den fastsatte frist, kan Skov- og Naturstyrelsen lade arbejdet udføre på ejerens og brugerens bekostning.

Stk. 3. Kan en genopretning efter stk. 2 efter Skov- og Naturstyrelsens skøn ikke udføres forsvarligt af ejer og bruger, kan Skov- og Na-

turstyrelsen foretage genopretning på ejerens og brugerens bekostning.

§ 52. Finder fredningsmyndighederne, at offentligheden bør sikres adgang til et fortidsminde, kan de søge adgangen sikret ved aftale med ejeren og brugeren af den pågældende ejendom om en sådan ordning. Aftale tinglyses på ejendommen med prioritet forud for andre byrder på ejendommen.

Stk. 2. Skov- og Naturstyrelsen kan opsætte informationsskilte ved fortidsminder, hvortil offentligheden har adgang.

§ 53. Fortidsminder på havbunden, herunder stengrave, bopladser, ruiner, sejlspærringer, forsvarsanlæg, havne- og broanlæg må ikke beskadiges, ændres eller fjernes uden Skov- og Naturstyrelsens tilladelse, hvis de befinder sig i territorialfarvandet samt på kontinentalsoklen, dog ikke ud over 24 sømil fra de basislinjer, hvorfra bredden af det ydre territorialfarvand måles.

Stk. 2. Vrag af skibe, der må antages at være gået tabt for til enhver tid mere end 100 år siden, samt skibsladninger og dele fra sådanne skibsvrag må ikke beskadiges, ændres eller fjernes uden Skov- og Naturstyrelsens tilladelse, hvis de befinder sig i det område, der er nævnt i stk. 1, eller i vandløb eller i søer.

Stk. 3. Skov- og Naturstyrelsen registrerer fortidsminder og vrag m.v., der er omfattet af denne paragraf. Miljøministeren kan herunder fastsætte, at der ikke må foretages ændring af bundforholdene, optagning af grus eller sand, dumpning eller opfyldning, opankring eller andre foranstaltninger.«

21. Kapitel VIII affattes således:

»Kapitel VIII

Offentlighedens adgang til naturen

Strande

§ 54. Strandbredder og andre kyststrækninger mellem daglig lavvandslinie og den sammenhængende landvegetation er åbne for færdsel til fods, kortvarigt ophold og badning. Adgang sker på eget ansvar. Det er tilladt kortvarigt at have en båd uden motor liggende på strandbredden. I perioden 1. april-30. september skal hunde føres i snor.

Stk. 2. Reglen i stk. 1 omfatter ikke arealer, der inden den 1. januar 1916 er udlagt som have

eller inddraget under en erhvervsvirksomhed, der drives på ejendommen. Det samme gælder forsvarsanlæg og havneanlæg.

Stk. 3. Offentlighedens adgang må ikke forhindres eller vanskeliggøres.

Stk. 4. På privatejede strandbredder og kyststrækninger må ophold og badning ikke finde sted inden for 50 m fra beboelsesbygninger.

Skove

§ 55. Skove er åbne for færdsel til fods og på cykel samt for kortvarigt ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Det gælder dog ikke for skovarealer, der er afmærket som militære anlæg. Adgang sker på eget ansvar. Hunde skal føres i snor.

Stk. 2. Offentlighedens adgang må ikke forhindres eller vanskeliggøres. Der må ikke opsættes usædvanlige hegn omkring skove.

Stk. 3. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt, eller i områder, hvor der foregår intensivt skovningsarbejde.

Stk. 4. Enhver, der færdes i skoven på anden måde end tilladt, har pligt til at oplyse navn og bopæl på forlangende af skovejeren eller dennes repræsentant.

Stk. 5. Private skove, herunder skove bestående af flere parceller på 5 ha og derover, og hvortil der er lovlig adgang, er åbne for offentligheden efter reglerne i stk. 1-4.

Stk. 6. I de i stk. 5 nævnte skove er ophold ikke tilladt inden for en afstand af 150 m fra beboelses- eller driftsbygninger. Privatejede skove, der er mindre end 5 ha, er kun åbne for offentligheden eller aftale mellem ejeren og amtsrådet.

Udyrkede arealer

§ 56. Udyrkede arealer er åbne for færdsel til fods og kortvarigt ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Adgang sker på eget ansvar. Hunde skal føres i snor.

Stk. 2. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt, eller i områder, hvor der foregår intensivt landbrugsarbejde.

Stk. 3. Til privatejede udyrkede arealer er der kun adgang fra kl. 7 til solnedgang. Ophold må ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger.

Stk. 4. Bestemmelsen i stk. 1, 1. pkt., gælder ikke privatejede arealer, der i deres helhed er forsvarligt hegnede. Bestemmelsen gælder heller ikke de bræmmer langs vandløb og søer,

som efter lov om vandløb skal holdes udyrkede, medmindre de grænser op til arealer, der er åbne for offentlighedens adgang.

Veje og stier

§ 56 a. Anlagte veje og stier i det åbne land er åbne for færdsel til fods og på cykel efter regler, der fastsættes af miljøministeren.

Andre bestemmelser

§ 56 b. Amtsrådet, for statsejede arealer miljøministeren, kan bestemme, at arealer, der er omfattet af §§ 54-56 a, helt eller delvis lukkes for offentlighedens adgang. Strande og offentligt ejede arealer kan dog kun lukkes, hvis særlige forhold taler derfor.

§ 56 c. Miljøministeren kan fastsætte regler om offentlighedens adgang til de arealer, der er omfattet af §§ 54-56, herunder regler, der begrænser offentlighedens adgang, samt regler, der bestemmer, at de i § 43 c, stk. 1, nævnte beskyttelsesbrømmer ved visse vandløb, søer og moser ikke skal være omfattet af reglerne i § 56, stk. 1, 1. pkt.

Stk. 2. Miljøministeren kan fastsætte regler, hvorefter offentligheden sikres en videregående adgang til statsejede arealer end nævnt i §§ 54-56. Der kan herunder fastsættes regler om, at videregående adgang betinges af en afgift.

Stk. 3. Miljøministeren kan fastsætte regler om dækning af skader, der opstår som følge af offentlighedens adgang til private skove, udyrkede arealer samt veje og stier.

Sejlads

§ 56 d. Miljøministeren kan fastsætte regler, hvorefter ikkeerhvervs mæssig sejlads og anden færdsel på søterritoriet forbydes helt eller delvis.

Stk. 2. Miljøministeren kan fastsætte regler om offentlighedens sejlads og anden færdsel på søer, der ejes af staten.«

22. § 58, stk. 3, affattes således:

»Stk. 3. Skov- og Naturstyrelsens afgørelse vedrørende tilladelser efter § 48, stk. 1-4, kan påklages til miljøministeren af ejendommens ejer og bruger samt af de i stk. 1, 1. pkt., nævnte myndigheder m.v. Skov- og Naturstyrelsens afgørelse efter § 53, stk. 2, kan påklages til miljøministeren af den, der kan godtgøre sin ret som

ejer af vraget. Skov- og Naturstyrelsens øvrige afgørelser efter kapitel VII kan ikke påklages.«

23. I § 59, stk. 2, indsættes som 2. pkt.:

»Miljøministeren kan i den forbindelse tillige fastsætte regler om anmeldelse, registrering, mærkning samt om gebyrer til hel eller delvis dækning af myndighedernes udgifter ved behandling af tilladelsessager, tilsyn og kontrol.«

24. I § 59, stk. 4, ændres »der ikke forekommer i vildtlevende tilstand her i landet« til: »som ikke hidrører her fra landet«.

25. Efter § 59 indsættes:

»§ 59 a. Dyr, der ikke tilhører landets naturlige vildtlevende fauna, må ikke udsættes uden miljøministerens tilladelse. Miljøministeren kan fastsætte regler om udsætning af bestemte dyregrupper. Udsætning af pattedyr og fugle reguleres dog af reglerne i lovgivningen om jagt og vildtforvaltning.

Stk. 2. Miljøministeren kan fastsætte regler om, at bestemte planter, som ikke tilhører landets naturlige vildtlevende flora, ikke må udplantes eller sås uden særlig tilladelse.

Stk. 3. Bestemmelserne i stk. 1 og 2 omfatter også søterritoriet og fiskeriterritoriet som fastlagt efter lov om Danmarks Riges fiskeriterritorium.«

26. § 60 affattes således:

»§ 60. På statsejendom og på søterritoriet og fiskeriterritoriet, som fastlagt ved lov om Danmarks Riges fiskeriterritorium, kan miljøministeren ved bekendtgørelse foretage fredning til varetagelse af de i § 1 nævnte formål.

Stk. 2. På de i stk. 1 nævnte områder kan der desuden foretages fredning i henhold til lovens kapitel III.«

27. I § 60 a indsættes efter stk. 2 som nyt stykke:

»Stk. 3. Miljøministeren kan fastsætte regler om gebyrer til hel eller delvis dækning af myndighedernes udgifter ved administrationen af de i stk. 1 og 2 nævnte regler.«

28. § 60 b, stk. 2, 2. pkt., ophæves.

29. § 62 a affattes således:

»§ 62 a. Amtskommuner og kommuner skal som ejer af ikkefredede arealer, der er omfattet

af bestemmelserne i §§ 43 a, stk. 1, og 49, stk. 1, pleje disse.

Stk. 2. Amtsrådet kan foretage pleje af ikke-fredede arealer, der er omfattet af §§ 43 a, stk. 1, og 49, stk. 1, når disse er i privat eje, og når pleje kan ske uden væsentlig gene for ejeren og brugeren.

Stk. 3. Gennemførelse af plejeforanstaltninger efter stk. 2 og 3 kan kun ske, såfremt ejeren og brugeren i rimelig tid forinden er underrettet herom og om muligheden af, at ejeren eller brugeren selv foretager den nødvendige pleje.

Stk. 4. Miljøministeren kan fastsætte regler om pleje af de i stk. 1-3 omhandlede arealer og om påklage af amtsrådets beslutninger efter stk. 2-3.

Stk. 5. Miljøministeren kan fastsætte regler om pleje af fredede arealer, herunder om amtsrådets ret til at pleje disse og om påklage af myndighedernes beslutninger om pleje.

Stk. 6. Amtsrådet kan indgå aftaler med ejere og brugere om pleje af de i stk. 2 og 5 omhandlede arealer.

Stk. 7. Reglerne i stk. 1-4 og 6 finder tilsvarende anvendelse på de i § 43, stk. 1, nævnte ikke-fredede naturlige søer. Dette gælder dog ikke for søer, der er omfattet af vandløbslovgivningen.

Stk. 8. Miljøministeren kan efter forhandling med amtsrådene og andre berørte myndigheder fastsætte regler om, at de i stk. 1-4 og 6 nævnte regler tillige skal omfatte de i § 43 c, stk. 1, omhandlede beskyttelsesbrømmer. Dette gælder dog ikke for beskyttelsesbrømmer, der er fredede.«

30. § 65 affattes således:

»§ 65. Fredningsmyndighederne eller personer, der af disse myndigheder er bemyndiget hertil, har, hvis det skønnes nødvendigt, til enhver tid mod legitimation uden retskendelse adgang til offentlige og private ejendomme og lokaliteter for at udøve de beføjelser, der er tillagt dem i medfør af denne lov. Der kan herunder foretages undersøgelser af betydning for naturfredningsinteressernes varetægelse.

Stk. 2. Politiet yder bistand hertil. Justitsministeren kan efter forhandling med miljøministeren fastsætte nærmere regler herom.

Stk. 3. Ved eftersyn af erhvervsvirksomheder skal indehaveren og de beskæftigede personer yde fredningsmyndighederne fornøden vejledning og hjælp.«

31. § 65 b, stk. 1, affattes således:

»Skov- og Naturstyrelsen yder faglig rådgivning og anden bistand til miljøministeren og andre myndigheder vedrørende nationale og internationale naturforvaltningsspørgsmål.«

32. § 65 b, stk. 3, affattes således:

»Stk. 3. Skov- og Naturstyrelsen forestår vejlednings- og informationsvirksomhed om nationale og international naturforvaltnings-spørgsmål over for andre myndigheder og private.«

33. I § 65 b indsættes efter stk. 3 som nyt stykke:

»Stk. 4. Skov- og Naturstyrelsen overvåger i samarbejde med Landbrugsministeriet, amtsrådene samt andre berørte offentlige myndigheder og institutioner naturens tilstand i landet som helhed og i dets forskellige dele. Miljøministeren kan fastsætte nærmere regler om, hvorledes overvågningen skal udføres.«

34. § 66, stk. 1, nr. 1, affattes således:

»1) overtræder §§ 16, stk. 1, 43, stk. 1 og 2, 43 a, stk. 1, 46, stk. 1 og 5, 47, stk. 1, 47 a, stk. 1, 47 b, 48, stk. 1-4, 49, 50, stk. 1, 53, stk. 1-3, 54, stk. 1, 2. og 3. pkt., 55, stk. 3, 56, stk. 1-3, 57, stk. 1, 58, stk. 6, 63 og 65, stk. 3,«.

35. § 66, stk. 1, nr. 7, affattes således:

»7) overtræder forbud fastsat i henhold til kapitel VIII.«

36. I § 66, stk. 6, indsættes som 2. pkt.:

»Er lovovertrædelsen begået af en kommune eller et kommunalt fællesskab, jf. § 60 i lov om kommunernes styrelse, kan der pålægges kommunen eller det kommunale fællesskab bødeansvar.«

37. § 66, stk. 7, affattes således:

»Stk. 7. Forældelsesfristen for strafansvaret er fem år for overtrædelser som nævnt i stk. 1, nr. 1-3, samt for overtrædelser af regler udstedt i henhold til loven. Forældelsesfristen for overtrædelse af § 16, stk. 1, og § 63 er dog kun to år.«

38. § 67, stk. 4, affattes således:

»Stk. 4. Såfremt vilde dyr eller planter er indført i strid med forskrifter udstedt i medfør af § 59, stk. 2, jf. stk. 4, eller § 60 b, stk. 2, eller ankommer her til landet, uden at betingelserne

for, at der kan meddeles indførelstilladelse efter de nævnte regler, er opfyldt, og dette medfører udgifter, herunder til transport af varerne til oprindelses- eller afsenderlandet, skal sådanne udgifter for alle rimelige foranstaltninger bæres af den, der har foretaget transporten her til landet, og af den, for hvem indførslen er foretaget eller varerne er bestemt.«

39. I § 7 a, stk. 1, 2. pkt., § 65 a, stk. 1, og § 65 b, stk. 2, samt i overskriften til § 65 a ændres »Fredningsstyrelsen« til: »Skov- og Naturstyrelsen«.

§ 2

Loven træder i kraft den 1. januar 1992.

§ 3

Sager om tilladelse efter §§ 43-43 b i den hidtidige affattelse, der er modtaget af amtsrådet før denne lovs ikrafttræden, færdigbehandles efter de hidtil gældende regler. Bestemmelsen i § 1, nr. 16, finder dog også anvendelse på disse sager.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Dette lovforslag skal sammen med den allerede vedtagne naturforvaltningslov, lov nr. 339 af 24. maj 1989, og skovlov, lov nr. 383 af 7. juni 1989, samt lov nr. 382 af 7. juni 1989 om sociostrukturelle foranstaltninger, ses som sidste led i konkretiseringen af Folketingets dagsorden af 23. januar 1986 om en samlet strategi på marginaljordsområdet. Denne strategi blev fastholdt og specificeret ved beretningen herom fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg den 3. juni 1987. Se Folketingstidende 1986-87 (1. samling), forhandlingerne tillæg B sp. 2857.

Forslaget er bortset fra visse væsentlige ændringer identisk med det forslag (L 213), der den 18. februar 1988 fremsattes af daværende miljøminister Christian Christensen. Se forslag til lov om ændring af lov om naturfredning, Folketingstidende 1987-88 (1. samling), forhandlingerne sp. 6788, 7834 og tillæg A sp. 4177. Forslaget færdigbehandlede ikke inden valget den 10. maj 1988 og blev ikke genfremsat af KVR-regeringen. Bemærkningerne til forslaget er således i afgørende grad enslydende med bemærkningerne til L 213.

De væsentligste ændringer i forhold til L 213 er, at sten- og jorddiger samt lavvandede marine områder foreslås omfattet af den generelle beskyttelsesregel i § 43, samt at arealgrænsen for beskyttelsen for søer og vandhuller nedsættes til 150 m². For øvrige naturtyper efter § 43 a fastsættes en arealgrænse på 2.500 m². Videre strammes reglerne for gødsugning inden for de pågældende arealer, således at udgangspunktet er, at gødsugning er forbudt, men at arealer, der hidtil har været gødet, fortsat efter regler fastsat af ministeren kan gødes. Tilsvarende gælder for reglerne om beskyttelsesbrømmer omkring § 43-områderne, hvor lovforslaget fastsætter en pligt for ministeren til at fastsætte bestemmelser om beskyttelsesbrømmer. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til lovforslagets enkelte bestemmelser.

Endelig indføres en ændret regulering af offentlighedens adgang til skove. Efter forslaget sidestilles private skove over 5 ha med offentligt ejede skove. Forslaget om adgang til skove er i det hele, bortset fra

bestemmelserne om private skove, identisk med forslag om naturbeskyttelse (L 22). Se Folketingstidende 1990-91 (1. samling), forhandlingerne sp. 111, 778 og tillæg A sp. 629. I denne samling L 75.

1. Baggrund

1.1. Naturfredningsloven er i løbet af en årrække blevet revideret et antal gange bl.a. med henblik på en mere generel beskyttelse af bestemte naturtyper, småbiotoper og lignende.

I 1972 blev der bl.a. tilvejebragt en generel beskyttelse af visse søer og offentlige vandløb. Dette blev fulgt op af en række justeringer i loven i 1975.

Ved lovændringen i 1978 blev fredningsplanudvalgene nedlagt og deres beføjelser overført til amtskommunerne, henholdsvis Hovedstadsrådet. Der blev samtidig gennemført en udvidet beskyttelse af vådområder, idet visse private vandløb og moser blev undergivet den generelle beskyttelsesordning. Om loven fra 1978, lov nr. 219 af 24. maj 1978, henvises til Folketingstidende 1977-78, sp. 4062 ff, 4935 ff, 9137 ff og 9419 ff samt tillæg A, sp. 2599 ff og tillæg B sp. 721 ff. I tillæg A sp. 2552 findes tillige henvisninger til Folketingstidende vedrørende lovændringerne i 1972 og 1975.

Naturfredningsloven blev på ny ændret i 1983, hvor der bl.a. blev gennemført generelle bestemmelser om beskyttelse af visse heder, strandenge og strandsumpe samt en udvidelse af beskyttelsesordningen for søer. Om loven fra 1983, lov nr. 208 af 25. maj 1983, henvises til Folketingstidende 1982-83, sp. 6590 ff, 7809 ff, 10996 ff, 11281 ff, samt tillæg A, sp. 4321 ff og tillæg B, sp. 1493 ff.

I 1984 blev der sideløbende med tilsvarende ændringer i anden miljø- og planlægningslovgivning foretaget ændringer, der klargjorde og forbedrede naturfredningslovens regler om retshåndhævelse samt om beskyttelsen af de små søer, jf. lov nr. 250 af 23. maj 1984. Endvidere blev der omtrent samtidig ved lov nr. 281 af 6. juni 1984 foretaget en række ændringer i lovens kap. VII om fortidsminder. Vedrørende lov nr. 250 fra 1984 henvises til Folketingstidende 1983-84, sp. 943 ff, 1741 ff, 6159 ff, 6327 ff, tillæg A,

sp. 1537 og tillæg B, sp. 511 ff og vedrørende lov nr. 281 fra 1984 til Folketingstidende 1983-84, sp. 150 ff, 889 ff, 6822 ff, 6979 ff, tillæg A, sp. 991 ff og tillæg B, sp. 221 ff.

Foranlediget af arealudvalgets 1. delbetænkning, er foretaget ændringer vedrørende fredningsplanlægningen, som bl.a. tager sigte på at gøre denne mere problem- og handlingsorienteret, ikke mindst med henblik på, at den kan fungere som redskab i naturplejen. Der henvises til lov nr. 355 af 13. maj 1987, jf. Folketingstidende 1986-87, sp. 90, 1499 ff, sp. 10139 ff og sp. 10536 ff, tillæg A, sp. 343 og tillæg B, sp. 683.

1.2. Nærværende lovforslag er en opfølgning af

- Redegørelsen af 2. marts 1987 til Folketinget om en samlet strategi på marginaljordsområdet,
- Redegørelsen af 2. marts 1987 til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om naturbevaring og friluftslivet m.v.

Herudover er der indgået betragtninger og synspunkter i forbindelse med Miljø- og Planlægningsudvalgets behandling af de ovennævnte redegørelser samt udvalgets beretning af 3. juni 1987 om en samlet strategi på marginaljordsområdet. Der henvises i det hele til Folketingstidende 1986-87, sp. 10146 ff.

Der er tillige medtaget en række forslag, som ikke er omtalt i de nævnte redegørelser, men som har karakter af justeringer eller i øvrigt har vist sig hensigtsmæssige eller påkrævede til varetagelse af de fredningsmæssige interesser.

1.3. Ændringen af naturfredningsloven kan endelig ses som et led i en fortsat forbedret opfyldelse af formålet med og forpligtelserne ifølge forskellige internationale konventioner m.v., som Danmark har tilsluttet sig. Det drejer sig især om forslagene vedrørende lovens § 43 m.v., der er omtalt nedenfor i punkt 2.2.-2.4. Disse forslag er af væsentlig betydning i relation til såvel Ramsarkonventionen (jf. Udenrigsministeriets bekendtgørelse af 4. april 1978) og EF's fuglebeskyttelsesdirektiv (se de specielle bemærkninger til nr. 25) som til den i de specielle bemærkninger til nr. 26 omtalte Europæiske Naturbeskyttelseskonvention. En forholdsmæssig stor del af de arealer, der beskyttes eller nu foreslås beskyttet af § 43 m.v., ligger nemlig i Ramsarområder og EF-fuglebeskyttelsesområder eller falder inden for rammerne af kravene til beskyttelse af levesteder i Den Europæiske Naturbeskyttelseskonvention.

2. Redegørelsen om en samlet strategi på marginaljordsområdet

2.1. Folketinget vedtog den 23. januar 1986 en dagsorden (jf. Folketingstidende 1985-86, sp. 5567 ff

og 5676 ff), hvorefter regeringen senest den 1. marts 1987 skulle forelægge en samlet strategi på marginaljordsområdet. Dagsordenen opfordrede regeringen til

- inden den 1. marts 1987 at fremlægge en samlet strategi på marginaljordsområdet,
- at fremskaffe de nødvendige ressourcer hertil,
- indtil en strategi er vedtaget at sikre stop for inddragelse af ny jord under omdrift.

Der blev herefter igangsat et omfattende udredningsarbejde i form af såkaldte pilotprojekter med henblik på at få klarlagt, hvilke offentlige initiativer der kunne være behov for.

På baggrund af dette udredningsarbejde afgav regeringen den 2. marts 1987 (jf. Folketingstidende 1986-87, sp. 7962 ff) en redegørelse til Folketinget om en samlet strategi på marginaljordsområdet, jf. beretningen herom fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg den 3. juni 1987.

2.2. Som opfølgning heraf foreslås i nærværende lovforslag bl.a. en styrkelse af den nugældende generelle beskyttelse af visse naturtyper og småbiotoper.

Hovedreglen i de gældende bestemmelser i naturfredningsloven er, at de af amtsrådet udpegede og af miljøministeren godkendte vandløb samt søer over 500 m², moser over 5.000 m², heder over 5 ha og strande samt strandsumpe over 3 ha er beskyttet af bestemmelserne i naturfredningslovens §§ 43-43 b, således at der ikke må foretages ændringer i tilstanden uden tilladelse fra amtsrådet.

Denne beskyttelsesordning foreslås udvidet, således at den også kommer til at omfatte ferske enge og overdrev.

Med henblik på både at forbedre beskyttelsesordningen og samtidig gøre den mere overskuelig for den enkelte grundejer foreslås en fælles mindstegrænse på 2.500 m² for de arealer, der omfattes af ordningen.

For søer foreslås den hidtidige mindstegrænse nedsat fra 500 m² til 150 m², dog således, at også søer under denne grænse kan inddrages, hvis de helt eller delvis er i offentligt eje.

Bestemmelserne foreslås endvidere formuleret, så det fremgår tydeligt, at de kun kan fraviges, når der foreligger særlige omstændigheder.

2.3. Beskyttelsen af de omfattede naturtyper kan på længere sigt blive illusorisk, såfremt der ikke foretages plejeforanstaltninger på de omfattede arealer. For at fremme beskyttelsen af arealer, der omfattes af § 43 m.v., foreslås det derfor, at amtskommunerne får mulighed for at gennemføre plejeforanstaltninger på sådanne arealer, når det kan ske uden væsentlig gene for ejeren og brugeren. Samtidig foreslås en obligato-

F. t. l. vedr. naturfredning

risk pleje af disse områder, hvis de ejes af amtskommuner eller kommuner, og en tilsvarende regel vil blive gennemført administrativt for statsjede arealer. Der er derimod ikke nogen plejeforpligtelse for private ejere.

2.4. For at styrke beskyttelsen af »de våde naturtyper« er der i lovforslagets § 43 c indsat en bestemmelse, der giver miljøministeren mulighed for efter aftale med landbrugsministeren at fastsætte regler om beskyttelsesbrømmer langs vandløb og omkring søer og moser.

Reglerne, der alene skal finde anvendelse inden for arealer, der omfattes af aftaler mellem den enkelte landmand og det offentlige om pleje af arealerne, ekstensivering af landbrugsdriften, braklægning eller lignende, vil indgå som et led i de forpligtelser, som landmanden påtager sig i henhold til sådanne aftaler.

Som eksempler på områder, hvor reglerne, der vil sikre en miljøvenlig begrænsning eller ophør af landbrugsproduktionen i brømmerne, vil kunne finde anvendelse, kan nævnes arealer omfattet af en aftale om ekstensivering eller om landbrugsdrift i miljøfølsomme områder i henhold til forbedringsloven samt en aftale om braklægning i henhold til lov om støtte til braklægning af landbrugsarealer.

3. Forholdet til miljøministerens redegørelse om naturbevaring og friluftsliv.

3.1. Den 2. maj 1986 blev afgivet en redegørelse til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om naturbevaring og friluftsliv.

Denne redegørelse blev den 28. maj 1986 fulgt op af vedtagelsen af forslag til folketingsbeslutning om naturbeskyttelse og friluftsliv, B. 23, jf. Folketingstidende 1985-86, sp. 12070 ff. I betænkningen fra folketingsudvalget opfordres regeringen til inden udgangen af februar 1987 at give udvalget en redegørelse om arbejdet med naturbevaring og friluftsliv. Dette skete ved redegørelsen herom, der blev afgivet den 2. marts 1987. I redegørelsen blev det bebudet, at der ville blive fremsat forslag til ændring af naturfredningsloven.

3.2. I overensstemmelse hermed indeholder nærværende lovforslag en bestemmelse om, at naturreservatbegrebet indkorporeres i naturfredningsloven. Begrebet har hidtil kun være anvendt ved visse fredninger efter naturfredningsloven § 60, jf. bemærkningerne til nr. 27. Naturreservatbegrebet bør imidlertid også kunne finde anvendelse, hvor der foretages fredning efter naturfredningslovens kapitel III, når fredningerne har en ganske særlig beskaffenhed (nr. 4).

153 Fremsatte lovforslag (undt. finans- og tillægsbev.lovforslag)

3.3. Endvidere foreslås det, at gyldighedsområdet for naturfredningsloven, kap. III, § 60, udvides til at gælde hele fiskeriterritoriet. I dag kan der kun fredes inden for søterritoriet, hvilket medfører, at der i en række vigtige områder ikke kan gennemføres de påkrævede reguleringer.

4. Lovforslagets øvrige indhold

4.1. Ud over hvad der er nævnt ovenfor, foreslås forskellige andre ændringer. Disse forslag har karakter af justeringer eller er i øvrigt fundet hensigtsmæssige eller påkrævede i lyset af udviklingen i de senere år. Ændringerne vil i store træk blive nævnt i det følgende:

4.2. I formålsbestemmelsen i lovens § 1 indsættes en regel om, at lovens beføjelser også kan udnyttes til naturgenopretning og lignende (nr. 1). Bestemmelsen herom skal ses i sammenhæng med forslaget i nr. 3, hvorefter reglen i § 18 om fredningsafgørelser suppleres med en bestemmelse om, at konkrete fredninger også kan ske med henblik på naturgenopretning, således som det hidtil er sket i enkelte tilfælde.

4.3. Der foreslås hjemmel for miljøministeren til efter forhandling med amtsrådene at fastsætte regler, hvorefter amtsrådene skal foretage registrering af § 43-områder samt indberetning om disse registreringer og om myndighedernes § 43-afgørelser, jf. punkt 6.3.1. nedenfor. Dette vil give forbedrede muligheder for at følge udviklingen og de amtskommunale fredningsmyndigheders administration på dette område. Dermed vil der også blive tilvejebragt et bedre grundlag for det fremtidige arbejde med vejledninger og administrative retningslinjer.

4.4. Reglerne herom skal i øvrigt også ses i sammenhæng med en intensiveret indsats vedrørende naturovervågning, der afspejles i forslaget til en tilføjelse til § 65 b om Skov- og Naturstyrelsens opgaver, der også på nogle andre punkter foreslås justeret (nr. 33).

4.5. Det foreslås endvidere, at bestemmelsen om åbeskyttelseslinjen omformuleres, således at de vandløbsnære arealer, der hidtil har været omfattet af denne bestemmelse, fortsat nyder denne beskyttelse, uanset at mange vandløbsregulativer fremover kan forventes at erstatte bestemmelser om bundbredden med en regulering af vandføringsevnen (nr. 17).

Det foreslås præciseret, at i tilfælde, hvor der inden for et areal, som er omfattet af både sø- og åbeskyttelseslinjen, ønskes foretaget en foranstaltning, der kræver tilladelse efter § 43, stk. 1, eller § 43 a, stk. 1, skal

der alene indhentes tilladelse efter sidstnævnte bestemmelse. Formålet er at undgå dobbeltadministration (nr. 18).

4.7. Kapitel VII om fortidsmindebeskyttelsen er revideret. Baggrunden herfor er et ønske om at klargøre lovteksten på punkter, hvor den har givet anledning til tvivl, og tilpasse den til den udviklede praksis samt at foretage visse forenklinger af lovtekst og myndighedsbehandling.

Den væsentligste ændring i kapitlet er en udvidelse af fortidsmindekategoriene. Også en række andre landskabselementer, som indgår i vor almindelige opfattelse af, hvad der er fortidsminder, foreslås medtaget. Det drejer sig om sten og træer, hvortil der er knyttet folketro, krigergrave m.v. (nr. 20, § 48, stk. 4).

Der foreslås ændringer, der betyder, at underjordiske fortidsminder ikke afkaster en beskyttelseszone på 100 m. Dette medfører en forenkling i forhold til den gældende lov, hvor der skal tages stilling til beskyttelseszonen i hvert enkelt tilfælde, hvis den skal indskrænkes (nr. 20, § 48, stk. 2).

Der stilles forslag om, at der etableres en dyrkningsfri zone på 2 m omkring de fleste fortidsminder. Baggrunden herfor er, at der er konstateret overordentlig mange beskadigelser af fortidsminder forårsaget af dyrkningen af det omgivende agerland. Samtidig ophæves den særlige regel om 5 m beplantningsfri zone i skovene, som hidtil har været en del af fortidsmindebeskyttelseszonen (nr. 20, § 49).

Adgangen til at påklage Skov- og Naturstyrelsens afgørelser til miljøministeren foreslås indskrænket. Mens ændringer i klageadgangen i loven i øvrigt har kunnet ske i medfør af en bemyndigelsesbestemmelse, kræver ændringer i klageadgangen for afgørelse om fortidsminder lovændring (nr. 20, § 48). Ændringerne angår en afskæring af klage over, at et fortidsminde falder ind under lovens regler. Konstateringer heraf foretages af Skov- og Naturstyrelsen i forbindelse med tinglysning af fortidsminder, og kræver arkæologisk og kulturhistorisk indsigt. Det er derfor ikke egnet for en klagesagsbehandling (nr. 20, § 48, stk. 5).

Endvidere foreslås adgangen til at klage over påbud om istandsættelse af beskadigede fortidsminder afskåret. Også disse afgørelser kræver særlig arkæologisk og kulturhistorisk sagkundskab (nr. 20, § 51).

4.8. Det foreslås endvidere, at dyr, der ikke tilhører landets naturlige vildtlevende fauna, ikke må udsættes i naturen uden miljøministerens tilladelse, og at der skabes mulighed for at regulere udsættningen af planter, som ikke hører naturligt hjemme i Danmark.

Hensigten hermed er at undgå uheldige ændringer i den vilde flora og fauna. Bestemmelserne undtager pattedyr og fugle, idet disse reguleres af loven om jagt og vildtforvaltning (nr. 25).

4.9. I § 59 foreslås visse ændringer overvejende med henblik på at forbedre kontrollen af overholdelsen af de eksisterende regler om forskellige transaktioner med udryddelsestruede vilde dyr og planter, at styrke beskyttelsen af de her i landet fredede dyr samt at hindre forskellige transaktioner med udenlandske vilde dyr og planter, der er taget illegalt fra naturen i oprindelseslandet og lignende (nr. 23 og 24).

4.10. Endelig er foreslået visse mindre ændringer i reglerne om besigtigelse m.v. (nr. 30) og i straffebestemmelserne (nr. 34-37).

Bemærkninger til forslagens enkelte bestemmelser

Til § 1

Til nr. 1

Med forslaget tydeliggøres, at naturfredningslovens forskellige midler, f.eks. fredninger efter lovens kapitel III, kan anvendes ikke blot til at bevare den eksisterende natur, men også til at retablere, restaurere eller skabe naturområder. Initiativer af denne karakter er nærmere omtalt i den redegørelse om en samlet strategi på marginaljordsområdet, som blev afgivet til Folketinget den 2. marts 1987, jf. pkt. 2.1. i de almindelige bemærkninger.

Til nr. 2

Med den ændrede formulering af 1. punktum i § 11 klargøres det, at et foreløbigt forbud kan gå ud på at hindre, at tilstanden af et areal ændres, selv om denne anvendelse er et led i ejendommens fortsatte drift. Formålet med forslaget er imidlertid ikke at tilvejebringe en generel hjemmel til at nedlægge forbud mod en aktuel lovlig udnyttelse af ejendommen. Derimod skal der – som hidtil – kunne nedlægges forbud mod en ændret anvendelse af ejendommen og herudover tillige mod sådanne driftsmæssige foranstaltninger, der – hvis de gennemføres – ville forspilde formålet med en fredningssag. Der tænkes herved på foranstaltninger, der uanset at de kan karakteriseres som led i en sædvanlig drift, vil ændre områdets aktuelle tilstand, f.eks. afdrift af en bølgebevoksning som led i skovdrift eller omlæg af arealer, der omlægges regelmæssigt efter en vis længere årrække.

Indsættelsen af bestemmelsen i § 11, 3. punktum, om, at forbudet skal meddeles de berørte lodsejere, har til formål at sikre, at de får information om eventuelle forbud på deres ejendom.

Til nr. 3

Der henvises til bemærkningerne til nr. 1, idet det endvidere bemærkes, at bestemmelsen i § 18, stk. 4, om anlægsarbejder og i særlige tilfælde påbud om sådanne også gælder for forskrifter, der tager sigte på naturgenopretning og lignende. Typisk vil foranstaltninger, der tager sigte på at tilvejebringe en bestemt tilstand, skulle udføres af det offentlige.

Ud over de ovenfor foreslåede ændringer stilles yderligere forslag om udtrykkeligt at nævne jagt som genstand for mulige fredninger. Baggrunden herfor er, at behovet for foretagelse af jagtfredninger på privat område er betydeligt, idet den gældende naturfredningslovs bestemmelser om reservater ikke kan anvendes på privat ejendom. Endvidere har jagtlovens reservatbestemmelser en sådan udformning, at etablering af jagtfri zoner udløser så betydelige erstatningskrav, at erstatningsspørgsmålet alene forhindrer jagtfredninger efter denne lov. Hertil kommer det forhold, at vildtreservater efter jagtloven skal tages op til vurdering efter en 10-årig periode med deraf følgende nye krav om erstatning. En fredning en gang for alle efter naturfredningslovens bestemmelser ville skabe væsentlig større klarhed samt nedbringe omkostningerne ved erstatningsudbetalinger.

Til nr. 4

I redegørelsen til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om naturbeskyttelse og friluftsliv af 2. marts 1987 nævnes det, at det er hensigten at søge naturreservatbegrebet indarbejdet i naturfredningsloven.

Naturreservater er områder af en vis størrelse og med væsentlige naturvidenskabelige værdier, fortrinsvis af national eller international betydning, der tilsiger, at beskyttelsesinteresserne må veje tungt i afvejningen mod friluftsliv, tekniske anlæg og erhvervsinteresser, herunder jordbrugsinteresser. Dette vil i en række tilfælde nødvendiggøre supplerende fredninger eller statslige arealerhvervelser.

Områderne vil ofte rumme betydelige elementer af udrykede eller ekstensivt dyrkede arealer, ligesom større ferske eller salte vådområder kan indgå deri.

Som udgangspunkt bør naturreservaterne udpeges i begrænset antal blandt de nuværende videnskabelige reservater samt inden for de egnede nationale, biologiske og geologiske interesseområder, der blev udpeget af Fredningsstyrelsen i 1983 og 1984 til brug for bl.a. amtskommunernes og Hovedstadsrådets fredningsplanlægning.

I forbindelse med fredninger og erhvervelser af disse naturreservatområder kan bl.a. i fredningsafgørelser og bekendtgørelser efter lovens § 60 fastsættes særlige regler om offentlighedens adgang samt områ-

dets drift og pleje. Områdernes særlige fredningsmæssige betydning kan tillige medføre, at der både bør iværksættes en særlig overvågning, jf. forslaget vedrørende § 65 b, stk. 4 (nr. 33), samt oplysning til offentligheden.

Naturreservatbegrebet er hidtil kun anvendt ved fredninger i medfør af § 60 på statsejede arealer og søterritoriet, eksempelvis ved bekendtgørelse nr. 382 af 15. juli 1985 om fredning af Vadehavet (Natur- og Vildtreservat Vadehavet) og bekendtgørelse nr. 340 af 27. juni 1985 om fredning af Ringkøbing Fjord (Naturreservat Tipperne og Naturreservat Klægban-ken).

Til nr. 6, 7, 8, 9 og 11

I forbindelse med inddragelsen af flere naturtyper under beskyttelsesordningen i kapitel V er det af systematiske årsager fundet hensigtsmæssigt at overføre § 42 til kapitel IV, således at kapitel V stort set kun omhandler den generelle beskyttelsesordning af bestemte naturtyper. Forslagene i nr. 6, 7 og 8 effektuerer dette. Forslagene i nr. 9 og 11 ajourfører overskrifterne til §§ 43 og 43 a, således at de dækker det konkrete indhold af disse.

Begrebet bør imidlertid også kunne anvendes på privatejede arealer, der fredes ifølge naturfredningslovens kapitel III. Dette kan f.eks. være påkrævet i situationer, hvor privatejede arealer sammen med tilstødende statsejede arealer eller marine områder udgør et sammenhængende område med store naturvidenskabelige værdier. Såfremt begrebet anvendes på privatejede arealer, der fredes efter naturfredningslovens kapitel III, vil det som foreslået være naturligt, at betegnelsen naturreservat indgår i fredningsafgørelsen.

En placering af et fredet område i kategorien naturreservater kan indebære en særlig koordineret administration og overvågning af arealerne m.v., men vil naturligvis ikke indebære ændringer i gyldigheden eller styrken af den fastsatte fredningsafgørelse og vil derfor ikke få andre retsvirkninger end dem, der i øvrigt er knyttet til de fastsatte fredningsbestemmelser. Det vil dog gerne forventes, at den statslige andel af fredningserstatningen af Overfredningsnævnet i disse tilfælde ofte vil blive fastsat til 90 pct. (jf. naturfredningslovens § 24, stk. 2).

Som eksempler på de større naturområder, der kunne udpeges som naturreservater, kan nævnes: Hanstholtreservatet (der nu har status som vildtreservat, der tillige er omfattet af en kapitel III-fredning efter naturfredningsloven), Agger Tange og Harboør Tange (der ejes af Trafikministeriet og er fredet ved bekendtgørelse efter naturfredningslovens § 60), og Vejlerne (der er beskyttet ved privat deklara-

tion og har haft status som videnskabeligt reservat siden 1960).

Lovfæstelsen af naturreservatbegrebet kan ses som et led i et bredt natursyn, der omfatter al natur strækkende sig fra intensivt kultiverede områder til arealer, hvor naturen udfolder sig på sine egne betingelser. Naturreservaterne omfatter i dette spektrum de mest ekstensivt udnyttede naturområder af især national og international betydning, mens andre strategier naturligtvis må vælges for de øvrige områder og naturværdier, der er mere spredt fordelt i den intensivt udnyttede naturs omfattende arealer.

Til nr. 10, 12 og 13

1. Indledning

Naturfredningsloven har, jf. pkt. 1.1. i de almindelige bemærkninger, siden 1972 rummet bestemmelser, hvorefter visse naturtyper (vandløb, søer m.v.) har været omfattet af en generel beskyttelsesordning, således at en række indgreb, der ændrer arealernes naturtilstand, ikke må foretages uden forudgående tilladelse fra det pågældende amtsråd.

Med baggrund i en fremadskridende forringelse og reduktion af de udyrkede eller ekstensivt udnyttede naturarealer er den generelle beskyttelsesordning ved flere ændringer af naturfredningsloven succesivt blevet udvidet til at omfatte flere naturtyper (moser, heder og strandenge m.v.).

I redegørelsen af 2. marts 1987 til Folketinget om en samlet strategi på marginaljordsområdet peges der på, at bevarelsen af udyrkede eller ekstensivt dyrkede arealer vil være et af flere hovedmål for de kommende års strategi. Derfor må de miljømæssige interesseområder, som i dag dyrkes ekstensivt eller henligger i udyrket tilstand, opretholdes og sikres. Det gælder således strandenge, ferske enge, overdrev og andre småbiotoper, og redegørelsen indeholder i denne henseende forslag om

- at der fastsættes klare regler om, at sådanne arealer over 4.000 m² som hovedregel opretholdes i den nuværende tilstand, og
- at søer og vandhuller over 250 m² beskyttes.

Endvidere er behovet for bevaring af de udyrkede og ekstensivt udnyttede arealer blevet understreget i redegørelsen af 2. marts 1987 til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om naturbevaring og friluftsliv m.v. og i de øvrige tilkendegivelser i forbindelse med udvalgets behandling af de ovennævnte redegørelser samt i dets beretning af 3. juni 1987 om en samlet strategi på marginaljordsområdet.

2. § 43 og § 43 a

2.1. Den generelle beskyttelsesordning vedrørende naturtyper

§ 43, stk. 1, og § 43 a, stk. 1, i forslaget opregner de naturtyper, som fremover skal omfattes af den generelle beskyttelsesordning og størrelseskriterierne herfor. Naturtyperne i forslaget er udvidet til at omfatte sten- og jorddiger samt marine områder med 0-6 meters vanddybde.

Arealgrænsen for de beskyttede naturtyper er fastlagt til henholdsvis 150 m² for naturlige søer, jf. § 43, stk. 1, og 2.500 m² for naturtyperne efter § 43 a, stk. 1, nr. 1-5.

Efter de gældende regler i loven kræves der nu en tilladelse fra amtsrådet, såfremt man ønsker at foretage et indgreb i en af de i §§ 43-43 b nævnte naturtyper. Bestemmelserne foreslås udformet som en egentlig forbudsordning, dog med mulighed for dispensation i særlige tilfælde, jf. forslaget til § 43 b, stk. 1.

I § 43 a, stk. 1, i forslaget er det bestemt, at tilstanden i de nævnte naturområder ikke må ændres. Hermed er der ikke tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til de gældende §§ 43 a og 43 b, hvor opdyrking, tilplantning og anden ændring kun kan ske med tilladelse fra amtsrådet. En opdyrking eller tilplantning af en af de nævnte naturtyper vil være en ændring af denne og dermed kræve en dispensation fra bestemmelsen.

Sædvanlig vedligeholdelse af bestående dræningsanlæg vil ikke være i strid med bestemmelsen i § 43 a, stk. 1. I overensstemmelse med praksis efter de hidtil gældende regler vil imidlertid ny dræning, ændringer i eksisterende dræns placering, herunder nedlægnings af drænrør i større udstrækning eller større dybde end hidtil, samt ændringer i eksisterende dræns diameter kræve dispensation fra bestemmelsen.

En udtømmende opregning af, hvad der er omfattet af bestemmelsen, er næppe mulig. Det afgørende er ikke blot foranstaltningens karakter, men navnlig også den virkning, den har for området, nemlig om den »ændrer« dette.

Der er selvfølgelig en nedre grænse for, hvad der kræver dispensation. Foranstaltninger kan være så perifere eller bagatelagtige, at de kan iværksættes uden dispensation. I overensstemmelse hermed er der i de hidtidige cirkulærer peget på nogle foranstaltninger, som ikke kræver tilladelse. I hede- og strandengcirkulæret (cirkulære nr. 103 af 27. marts 1984, punkt 7.2 og 7.3) er som eksempler herpå nævnt opsætning af sædvanlige landbrugshegn, etablering af anlæg til kreaturvanding samt opførelse af læskure for kreaturer og lignende sædvanlige mindre bygninger, der er nødvendige for græsning og høslæt. I samme cirkulære er desuden angivet, at bebyggelse ikke

vil kræve tilladelse, hvis denne finder sted i tilknytning til de på en ejendom eksisterende bygninger.

Det er næppe muligt herudover at foretage en generel karakteristik af den nedre grænse for, hvad der kræver dispensation. Der er imidlertid behov for at vise varsomhed med at antage, at noget ikke kræver dispensation, da man herved i praksis vil kunne afskære klagemuligheden, fordi afgørelsen ikke skal ofentliggøres. Uanset at en beslutning om, at en bestemt foranstaltning ikke kræver dispensation, eventuelt kan påklages, vil det nemlig som regel bero på tilfældigheder, om de klageberettigede bliver bekendt med beslutningen eller med, at foranstaltningen foretages.

2.2 Plejeforanstaltninger

Som angivet i det hidtidige hede- og strandengscirkulære, punkt 7.5 vil foranstaltninger, der klart tjener til at opretholde områdets hidtidige tilstand, kunne ske uden tilladelse. Dette gælder for eksempel fjernelse af selvsået opvækst af træer og buske i begrænset omfang. Dette vil fremover have større aktualitet, jf. bestemmelsen i lovforslagets § 62 a om de arealforvaltende myndigheders pligt til at foretage pleje på egne arealer og de regionale fredningsmyndigheders ret til at foretage pleje af ikkefredede arealer, der er omfattet af §§ 43, stk. 1, 43 a, stk. 1, og 49, stk. 1, når disse er i privat eje, og når pleje kan ske uden gene eller skade for ejeren og brugeren.

Foranstaltninger, der rækker ud over almindelig pleje af områdets hidtidige tilstand, kræver dispensation, selv om de tager sigte på at forbedre naturtilstanden. Miljøministerens hjemmel i forslaget § 62 a, stk. 5, til at fastsætte regler om pleje af § 43-regler vil imidlertid kunne benyttes til at sikre en smidig administration også af naturforbedringsarbejder, idet sådanne regler i givet fald fortrænger dispensationsordningen efter § 43 b, stk. 1.

Landbrugsarealer, der tages ud af omdriften og underkastes pleje efter aftale med lodsejeren, vil i visse tilfælde kunne undergå en sådan forandring, at de bliver omfattet af de i § 43 a, stk. 1, nævnte naturtyper. Sådanne plejeaftaler skal dog ikke kunne bevirke, at disse arealer inddrages under den generelle beskyttelsesordning.

2.3 Særligt vedrørende gødskning og sprøjtning

I hede- og strandengscirkulæret (cirkulære nr. 103 af 27. marts 1984, punkt 6.1) er angivet, at gødskning eller anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler kræver tilladelse, i det omfang sådanne foranstaltninger ikke tidligere er indgået i landbrugsdriften. Baggrunden for denne ordning har været hensynet til ikke at gribe ind i en hidtidig anvendelse.

Vedrørende gødskning i moser og heder gælder der imidlertid umiddelbart et forbud, idet selve eksistensen af disse naturtyper som regel er ensbetydende med, at der ikke hidtil har været gødsket, eller at gødskning i hvert fald har været uden særlig landbrugsmæssig interesse og derfor heller ikke har været foretaget. Gødskning sådanne steder må derfor anses som en foranstaltning, der ændrer tilstanden, og som derfor ikke kan ske uden dispensation. Det bemærkes herved, at det i det hidtidige vådområdecirkulære (cirkulære nr. 222 af 1. december 1978, punkt 4.2) er nævnt, at aflæsning af gødning i moser ikke kan ske uden tilladelse.

§ 43 a, stk. 3, er affattet således, at der som udgangspunkt fastsættes et forbud mod gødskning i områder omfattet af bestemmelsen. I forbindelse med inddragelse af større arealer under bestemmelsen må det imidlertid forventes, at arealer, der i forvejen er gødet og fortsat vil og kan blive landbrugsmæssigt udnyttet, også i fremtiden må tåle et vist gødningstryk. Der er derfor åbnet mulighed for, at ministeren kan fastsætte regler om omfanget af gødskning på sådanne arealer samt på arealer omfattet af bestemmelsen, hvor gødskning hidtil har fundet sted.

For så vidt angår anvendelsen af kemiske bekæmpelsesmidler er der i lov om kemiske stoffer og produkter den fornødne hjemmel til at fastsætte de nødvendige anvendelsesbegrænsninger.

3. § 43 b. Dispensationer m.v.

Det fremgår herefter klarere, at bestemmelsen om, at der ikke kan ske ændringer, kun kan fraviges, når der foreligger særlige omstændigheder. Miljøministeren har ved tidligere lejligheder i overensstemmelse med bemærkningerne i lovforslaget til de pågældende bestemmelser tilkendegivet over for Folketinget, at der skal tungtvejende grunde til at tillade ændringer i de beskyttede naturområder, når ændringerne er væsentlige eller i modstrid med ønsket om at opretholde de pågældende naturtyper som sådanne. Det er således ikke nok, at der er påvist en væsentlig jordbrugs- eller anden økonomisk interesse i, at et indgreb finder sted. Der må tillige *enten* være tale om et område, som ud fra fredningsmæssige hensyn vurderes som uden særlig interesse, for at man eventuelt kan acceptere, at der sker indgreb i dets tilstand, eller at det påtænkte indgreb i sig selv ikke skønnes at medføre nogen afgørende forrykning af tilstanden i området. Dog vil det naturligvis ikke kunne udelukkes, at andre særlige forhold må tages i betragtning, f.eks. at der foreligger specielt store landbrugsmæssige interesser i et givet projekt, samtidig med at den pågældende naturlokalitet er af mindre interesse.

Navnlig for de mindre naturlokaliteter er det af betydning, at de ikke vurderes isoleret fra omgivelserne. Principielt gælder det således, at interessen i at bevare f.eks. en af de små naturlokaliteter ikke blot behøver at være den pågældende lokalitets værdi i sig selv som levested for planter og dyr. Interessen vil herudover ofte også knytte sig til, at der ikke bliver forøgede afstande til lignende lokaliteter og dermed forringede spredningsmuligheder for plante- og dyrelivet. Derfor må f.eks. også de små naturlokaliteter, der er beliggende spredt i jordbrugsområderne, generelt søges bevaret i størst mulig udstrækning. Et områdes betydning for plante- og dyrelivet behøver derfor ikke at have sammenhæng med en beliggenhed inden for eller uden for de områder, som af fredningsmyndighederne er udpeget som særlige fredningsintereseområder, jf. miljøministerens besvarelse af 12. marts 1986 af spørgsmål 19 i forbindelse med forslag til lov om ændring af forskellige miljø- og planlægningslove (jf. lov nr. 355 af 13. maj 1987, jf. punkt 1.1. i de almindelige bemærkninger), hvori det understreges, at ændringen af naturfredningslovens bestemmelser om fredningsplanlægning ikke tilsigter nogen ændring af den hidtidige praksis for administrationen af §§ 43-43 b, hvilket indebærer, at disse bestemmelser fortsat skal administreres med ensartet strenghed.

På den anden side er den registrering, analyse og planlægning af naturforhold, der foretages bl.a. af fredningsmyndighederne, af stor betydning. Baggrunden herfor er først og fremmest, at der gennem dette arbejde tilvejebringes en dokumentation for de enkelte områders beliggenhed og deres naturfredningsmæssige betydning, jf. miljøministerens besvarelse af spørgsmål nr. 103 (alm. del - bilag 121) fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg (7. januar 1985, j.nr. D 84-411-23).

Det bemærkes i øvrigt, at en særlig omstændighed, der kan begrunde dispensation fra §§ 43-43 a, kan være, at et ansøgt indgreb har en naturforbedrende funktion.

Råstofindvinding på arealer, der er omfattet af naturfredningslovens beskyttelsesbestemmelser i §§ 43, 43 a og 43 b, forudsætter, at der meddeles dispensation også uanset, at indvinding sker til eget brug, jf. Miljøministeriets cirkulærer fra 1978 samt 1984, hvis principper er uændrede. Dette gælder også for indvinding på arealer, hvor der er anmeldt og anerkendt råstofindvindingsrettigheder i henhold til § 5, stk. 1-3, i lov nr. 285 af 7. juni 1972 om udnyttelse af sten, grus og andre naturforekomster i jorden og på søterritoriet.

I tilknytning hertil kan det nævnes, at reglerne i §§ 43 og 43 a ligesom hidtil vil finde anvendelse, uanset

om området er undergivet landbrugspligt eller fredskovpligt.

Om plejeforanstaltninger henvises til punkt 2.2, og om bestemmelsen i § 43 a, stk. 3, hvorefter der kan fastsættes regler om gødsugning, henvises til punkt 2.3.

Dispensation kan gives på vilkår, og den kan tilbagekaldes, hvis et eller flere af vilkårene ikke opfyldes. Der er ingen begrænsninger i arten af de vilkår, som kan stilles i forbindelse med en dispensation, idet det naturligvis dog må kræves, at vilkårene ligger inden for rammerne af lovens formålsbestemmelse i § 1. Der henvises i denne forbindelse også til bemærkningerne til nr. 24 om fastsættelse af vilkår om benyttelse af planter, der ikke er »fremmede«.

4. Erstatningsbiotoper

Det vil være muligt at stille som vilkår, at der etableres såkaldte erstatningsbiotoper, eller at der foretages pleje- eller restaureringsforanstaltninger på andre § 43-lokaliteter. Sådanne vilkår er i en vis udstrækning anvendt, hvor der foreligger en forudgående ansøgning om tilladelse til at fravige §§ 43-43 b (og i nogle tilfælde også i lovliggørelsessager). Det er sket bl.a. med støtte i betænkningen af 11. maj 1983 fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg vedrørende ændring af naturfredningsloven, jf. Folketingstidende 1982-83, tillæg B, sp. 1496 ff.

Det kan være velbegrundet i visse tilfælde at stille krav om etablering af erstatningsbiotoper som vilkår for dispensationer, hvor der foreligger en forudgående ansøgning. Man bør imidlertid udvise en vis varsomhed hermed, da det ud fra en naturfredningsmæssig synsvinkel vil være langt at foretrække, at de oprindelige naturområder med deres særegne karaktertræk bibeholdes i videst muligt omfang, og en vidtstrakt praksis vedrørende dispensationer på sådanne vilkår vil kunne få karakter af en slags »handel med natur«. Man vil dog f.eks. kunne forestille sig situationer, hvor der gives dispensationer til opdyrkning af spredtliggende engparceller mod, at der etableres større samlede arealer med vedvarende græs, der bringes under beskyttelsesordningen.

Der kan være behov for at stille vilkår om etablering af erstatningsbiotoper eller genopretning af (eller plejeforanstaltninger på) eksisterende biotoper i tilfælde, hvor der er foretaget en lovovertrædelse og man afstår fra at stille krav om en egentlig retablering af den pågældende biotop. Det kan især være relevant i situationer, hvor det er forbundet med uforholdsmæssigt store udgifter at forlange den oprindelige biotop retableret eller en retablering af denne er umulig eller i hvert fald uigennemførlig inden for en overskuelig årrække.

Adgangen til at stille vilkår eller give pålæg om erstatningsbiotoper gælder alle beskyttede typer. Erstatningsbiotoper skal som udgangspunkt have lighed med de biotoper, de skal erstatte, og etableres inden for en i geografisk og biologisk forstand vis nærhed fra den oprindelige biotop, således at erstatningsbiotopen f.eks. vil kunne opfylde tilsvarende spredningsøkologiske funktioner m.v. Hvor dette ikke er praktisk eller økonomisk muligt, kan der dog stilles krav om etablering af erstatningsbiotop i områder, som ikke ligger i umiddelbar nærhed, og også om en biotop af en anden karakter end den, som skal erstattes. F.eks. at en ødelagt mose erstattes med en sø.

Det bør endvidere tilstræbes, at erstatningsbiotopen får en størrelse, der så vidt muligt modsvarer den oprindelige biotops og enten opfylder det størrelsesmæssige mindstekrav for den pågældende type eller er beliggende således, at den, uanset at kravet herom ikke er opfyldt, er omfattet af § 43-beskyttelsen.

I øvrigt bemærkes, at det ovennævnte om erstatningsbiotoper også er markeret indirekte gennem tilføjeisen til formålsbestemmelsen i § 1 af en regel om, at lovens beføjelser også kan anvendes med henblik på naturgenopretning og lignende, jf. forslaget nr. 3 om ændringen af § 18, stk. 2.

5. Andre bestemmelser

5.1. Bestemmelsen i forslaget § 43, stk. 2, om rørskår er uændret i forhold til de nu gældende bestemmelser. Det samme gælder indholdsmæssigt bestemmelserne i § 43 b, stk. 2-6, som for overskuelighedens skyld er samlet under én bestemmelse, hvor de i den gældende lov findes nævnt både i § 43, § 43 a og § 43 b.

5.2. Det bemærkes, at bestemmelsen om *dambrug* § 43, stk. 1, ikke er medtaget i lovforslaget, da denne bestemmelse findes overflødig, idet det næsten altid vil være nødvendigt med en dispensation, såfremt man ønsker at anlægge eller ændre et dambrug, fordi dette ikke vil kunne undgå at ændre tilstanden i et af de beskyttede arealer. Endvidere kræves som oftest tilladelse efter miljøbeskyttelsesloven og undertiden også efter zoneloven.

5.3. I § 43 b, stk. 2, er der i lighed med den gældende lov hjemmel for miljøministeren til generelt at undtage bestemte kategorier af de beskyttede naturtyper fra reglerne i §§ 43, stk. 1, og 43 a, stk. 1. I den gældende lov er denne hjemmel udnyttet til i et vist omfang at fritage heder, strandenge og strandsumpe fra beskyttelsesordninger, når disse er beliggende i byzone eller i sommerhusområde, jf. § 2 i Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 40 af 9. februar 1984 om

tilladelse m.v. efter naturfredningslovens kapitel V til ændringer af heder, strandenge og strandsumpe. Det er hensigten at videreføre denne ordning og – ud over de nævnte naturtyper – også at lade den omfatte ferske enge, overdrev og lignende udyrkede arealer, jf. forslaget § 43 a, stk. 1. Se endvidere herom punkt 6.4. Hjemlen i § 43 b, stk. 2, kan ligeledes tænkes udnyttet i forbindelse med Tøndermarsken, jf. lov nr. 111 af 12. marts 1988.

Bestemmelsen i § 43 b, stk. 2, tager sigte på større områder. Hvis der derimod er tale om mindre områder, som bør udgå af ordningen, f.eks. hvor det ud fra et landskabeligt synspunkt ville være af interesse at få arealer inddraget i omdrift, bør bestemmelsen i stk. 1 anvendes.

Det bemærkes mere generelt, at de områder, der til enhver tid opfylder kriterierne efter §§ 43-43 b, principielt er omfattet af beskyttelsesordningen. Som tidligere nævnt (punkt 2.2), kan det imidlertid som led i en forvaltningsaftale mellem det offentlige og en landmand aftales, at såfremt det pågældende areal på grund af forvaltningsaftalens nærmere formål og indhold udvikler sig til et § 43-område, skal arealet ikke være omfattet af den generelle § 43-regulering (punkt 2.3).

Denne problemstilling vil især kunne være relevant i forbindelse med en forvaltningsaftale om ekstensivering i form af braklægning uden for omdrift i forbindelse med reglerne i EF's sociostrukturelle foranstaltninger (Rådets forordning (EØF) nr. 797/85 af 12. marts 1985 om forbedring af landbrugsstrukturernes effektivitet som ændret ved Rådets forordning (EØF) nr. 1760 af 15. juni 1987 om ændring af forordning nr. 797/85 m.v. for så vidt angår landbrugsstrukturen og tilpasningen af landbruget til den nye markedssituation samt bevaringen af landskabet). Der henvises herved til 1. delbetænkning fra Landbrugsministeriets Struktur- og Planudvalg om gennemførelsen af EF's sociostrukturelle foranstaltninger i Danmark (september 1987) og lov om ændring af lov om støtte til forbedring af strukturen og effektiviteten i jordbruget.

5.4. Reglen i den nuværende lovs § 43, stk. 5, om beskyttelse af *gadekær* og lignende tilgængelige småsøer i byer eller bymæssig bebyggelse er ikke medtaget i forslaget, men er i § 43 b, stk. 7, erstattet af en hjemmel for miljøministeren til at inddrage naturlige søer med et mindre areal end 150 m² under beskyttelsesordningen, når disse helt eller delvis er i offentligt eje. Som offentligt ejt betragtes også søer, som ligger på gadejord og lignende.

5.5. I § 43 b, stk. 7, er der endvidere indsat en hjemmel for miljøministeren til at udstede bestemmelser, som nærmere definerer de beskyttede naturtyper og foreskriver, hvorledes arealernes størrelse skal beregnes.

6. Definition af naturtyperne

6.1. *Søer og vandhuller.* Begrebsmæssigt har naturfredningsloven omfattet »naturlige søer«, dvs. søer, der traditionelt indgår i det pågældende landskab eller miljø. Der har været tale om søer, damme og vandhuller, dvs. vandområder, der ikke er midlertidige, og hvor der har udviklet sig et karakteristisk plante- og dyreliv i tilknytning til søen.

Bestemmelserne har således omfattet *dels* de naturligt forekommende søer, der ikke eller kun i ringe grad er påvirkede af kulturtekniske indgreb – sådanne søer er i dag overordentlig sjældne – *dels* søer, vandhuller og damme, som helt eller delvis skyldes eller er påvirket af menneskelig indsats for en kortere eller længere årrække siden. Det kan f.eks. være gadekær, møllesøer og ældre opstemningsanlæg samt færdigt udgravede grus-, ler-, tørve- og mergelgrave, bevandingshuller, vildtdamme (andedamme) m.v.

Temporære søer, der kun er vandfyldte en del af året, typisk fra vinterperioden til hen i sommermånederne maj-juni, hvor de tørrer ud, er omfattede af beskyttelsesbestemmelsen under forudsætning af, at de ikke er indgået i omdrift og i øvrigt udgør en integreret del af et eng- og småbiotopområde, der i øvrigt opfylder størrelseskriteriet.

Arealgrænsen har siden 1984 været 500 m², dog således at gadekær og lignende offentligt tilgængelige småsøer har været undtaget fra denne grænse. Den sidstnævnte undtagelsesbestemmelse foreslås i § 43, stk. 7, jf. afsnit 5.3, afløst af en bestemmelse, hvorefter miljøministeren kan undtage søer, der helt eller delvis er offentligt eje, fra det ellers gældende størrelseskriterium.

Arealgrænsen for søer og vandhuller, der omfattes af § 43, ændres i øvrigt fra 500 m² til 150 m², bl.a. fordi størstedelen af småsøerne og vandhullerne, der har stor økologisk og landskabelig betydning, hidtil har været ubeskyttede og de gennem de sidste 100 år ved en række kulturtekniske indgreb m.v. er blevet reduceret i et meget betydeligt omfang.

Ved beregningen af arealet af en given sø eller et vandhul bør der lægges vægt på dels udstrækningen af den sammenhængende åbne vandoverflade, dels karakteren af det tilstødende vådområde med en vegetation bestående af vand- og sumplanter.

Det bemærkes i øvrigt, at småsøer, der er mindre end 150 m², men som er beliggende ved et beskyttet vandløb eller i en af de beskyttede naturtyper (moser,

heder, strandenge m.v.) på 2.500 m² og derover og således udgør en del af denne, som hidtil er beskyttet uanset størrelsen. Det vil umiddelbart følge af arealberegningsreglerne jf. afsnit 7 nedenfor.

6.2. *Vandløb.* Offentlige vandløb, private vandløb med en bundbredde på mindst 1,5 m samt visse nærmere angivne private vandløb med en bundbredde på under 1,5 m har med baggrund i ændringen af naturfredningsloven i 1979 været omfattet af de generelle beskyttelsesbestemmelser.

Amtsrådene har efterfølgende foretaget en konkret og præcis udpegning af, hvilke vandløb der i de enkelte regioner er omfattet, nemlig i alt ca. 28.000 km af 44.000 km registrerede vandløb. Udpegningen er i perioden 1984-87 godkendt af miljøministeren. Det er de vandløb, der er omfattet af de godkendte registreringer, der falder ind under § 43. Registreringen vil kunne revideres med passende mellemrum.

Det nye forslag til § 43 er formuleret i overensstemmelse med det ovennævnte, således at den hidtidige sondring mellem offentlige vandløb og private vandløb med en bundbredde på mindst 1,5 m og derunder er bortfaldet. Der er således ikke foreslået nogen ændring af den retstilstand, der faktisk er gældende efter loven. Den hidtidige bestemmelse om arbejder i henhold til gældende vandløbsregulativer er opretholdt indholdsmæssigt. Også almindelige vedligeholdelsesarbejder for private vandløb kan udføres uden dispensation, jf. princippet om, at der efter §§ 43-43 a ikke kræves dispensation til sædvanlig vedligeholdelse. Der tilsigtes ikke nogen ændring i den eksisterende praksis med hensyn til, hvad der kan betragtes som vandløbsvedligeholdelse.

6.3. *Heder.* I Miljøministeriets cirkulære nr. 103 af 27. marts 1984, afsnit 3.2, er heder beskrevet således:

»Begrebet hede i naturfredningslovens forstand er i overensstemmelse med den almindelige forståelse heraf en udyrket landstrækning med mager jordbund, oftest bevokset med lyng og forskellige andre mindre buskvækster. Plantevæksten spiller således en central rolle.

Hedevegetationen er lavtvoksende med forekomst af dværgbuske. På mange hedearealer udgør buske og træer som eg, birk, bævreasp, gyvel, ene og selvsåede nåletræer et væsentligt element i vegetationen.

De dværgbuske, som især forekommer på danske hedearealer, er følgende: Hedelyng, revling, klokke-lyng, tyttebær, blåbær, mosebølle, hedemelbærris, krybepil og arter af planteslægten visse.

I nogle typer af hede udgør græsser, halvgræsser, laver og mosser det dominerende element i plantevæksten, hvor der så stadig er et islet af ovennævnte

arter af dværgbuske. Især kan følgende græsarter udgøre det dominerende element i plantevæksten: Bølget bunke, fåresvingel, tandbælg, blåtop, sandskæg og katteskæg.

Her i landet er heden sjældent et stabilt plantesamfund, og græsning, tidvis afbrænding og hugst er ofte en nødvendig forudsætning for, at hedens dværgbuske, græs og lav ikke bliver overvokset og udkonkurreret af buske og træer. Der vil derfor ofte forekomme hedearealer med varierende grader af tilgroning.

En hedemose, der opfylder betingelserne for at kunne karakteriseres som en mose, er formelt ikke omfattet af hedebegrebet, men falder ind under begrebet »moser« i lovens § 43. Såfremt hedemosen ikke kan karakteriseres som en mose, er den derimod omfattet af hedebegrebet. Sondringen mellem heder og moser er dog normalt uden praktisk betydning.« Se herom afsnit 6.4.

Det bemærkes, at der i mange tilfælde er jævne overgange mellem på den ene side visse hedetyper (»græsheder«), der er præget af græsser som bølget bunke, fåresvingel, blåtop m.v., og på den anden side overdrev. Disse er særligt i Østdanmark mange steder en pendant til den jyske hede, der domineres af hedelyng og andre dværgbuske. Hedelyngen har en begrænset levetid (20-30 år), og mange hedearealer er under tilgroning af selvsåede buske og træer som eg, bævreasp, gyvel, ene og selvsåede nåletræer som bjergfyr. Betydelige hedearealer, der ikke er under regelmæssig naturpleje, har nu således stedvis karakter af mere eller mindre lukket krat. Sondringen mellem hede og overdrev eller hede og krat er dog under forudsætning af, at det samlede udyrkede naturareal opfylder størrelseskriteriet, normalt uden praktisk betydning. På samme måde har sondringen mellem moser og heder mindre betydning, efter at begge naturtyper er blevet omfattet af § 43 a og arealgrænsen nu foreslås at være den samme for disse, jf. tillige afsnit 7 nedenfor.

6.4. *Moser og lignende.* I den hidtidige § 43, stk. 2, er fastsat, at »moser« er omfattet af beskyttelsen. Der har imidlertid været tvivl om afgrænsningen af mosebegrebet. Traditionelt er begrebet defineret ud fra områdernes plantevækst, fugtighedsforhold og jordbund, men det har været usikkert, hvorvidt alle disse tre kriterier skulle opfyldes i det enkelte tilfælde, eller om det var tilstrækkeligt, at kun en eller to af forudsætningerne var til stede. Specielt har tvivlen angået, om det er en nødvendig forudsætning, at der foreligger et tørvelag.

Hensigten med bestemmelsen er navnlig at beskytte det vilde dyre- og planteliv. Det vil derfor være

uhensigtsmæssigt at gøre beskyttelsen afhængig af, om der i det konkrete tilfælde foreligger et tørvelag.

For at tydeliggøre, at bestemmelsen også finder anvendelse, hvor der ikke foreligger noget tørvelag, er ordet »moser« derfor erstattet af »moser og lignende«.

Det bemærkes, at tørvedannelsen i visse mosetyper naturligt er meget begrænset og undertiden næsten fraværende; dette gælder f.eks. nogle kalkkær og vældmoser.

Der lægges derfor primært vægt på botaniske forhold i definitionen, hvorimod hydrologiske og/eller geologiske kriterier kun forudsættes anvendt, hvis der foreligger tegn på kulturbetingede indgreb, som hindrer en botanisk bedømmelse. Her tænkes f.eks. på nylig opløjning, opfyldning eller anden intensiv jordbearbejdning, hvorved terrænforhold er ændret eller naturlig vegetation er fjernet. Også afgrænsningen mellem moser og andre naturtyper foretages først og fremmest ud fra botaniske kriterier. Arealer betegnes således som mose, når de naturligt forekommende moseplanter dominerer i forhold til plantearter fra andre naturtyper. Endvidere karakteriseres moser ved et ujævnt overfladerelief.

En landbrugsmæssig udnyttelse, der er så begrænset, at den ikke påvirker den naturlige vegetations sammensætning væsentligt, vil indebære, at området må betegnes som mose i henhold til naturfredningsloven. Ekstensiv græsning vil således kunne forekomme i moser, som er omfattet af § 43 a, og en fortsat græsning af denne art kræver derfor ikke dispensation.

Træbevoksede moseområder, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturfredningslovens § 43 a. Dette gælder også birkekær og pilekrat samt elle- og askesumpe, såfremt den forekommende urtevegetation i øvrigt medfører, at området må betegnes som mose. I sådanne moser må normal forstlig udnyttelse finde sted, mens f.eks. tilplantning kræver dispensation.

Begrebet »moser og lignende« i lovforslagets forstand omfatter således udyrkede eller ekstensivt udnyttede områder præget af en ferskvandspåvirket naturlig eller overvejende naturlig vegetation, som er knyttet til gennemsnitlig høj vandstand, og som ofte har dannet tørv eller anden organisk aflejring. Begrebet er således en fællesbetegnelse for en række vådbundsområder med plantesamfund, der har betegnelsen efter vegetationens sammensætning (f.eks. rørsump, starsump, ellesump, birkekær, pilekrat) eller efter vandtilførslen (højmose, kærmose, vældmose) eller efter andre forhold (f.eks. dyndeng, fugteng). Om et område kaldes mose eller kær, har ingen betydning.

Ofte vil det være vanskeligt at trække en præcis grænse mellem mose og andre typer af relativt uforstyrrede og naturligt forekommende plantesamfund som heder, overdrev, strandsump m.v. Derimod vil der som regel være markant synlige vegetations- eller terrænforskelle i forhold til dyrkede arealer, tilplantede skovarealer og terrænskel i form af veje, hegn, diger, grøfter m.v. I mange tilfælde vil mosegrænsen derfor kunne trækkes i forhold til arealer, der er i omdrift (under plov), eller vejspor, hegn, diger, ejendomsskel m.v.

En nærmere afgrænsning er imidlertid i de fleste tilfælde uden praktisk betydning, dels fordi de omtalte naturtyper som oftest er omfattet af § 43 med det samme arealmæssige krav, dels fordi en flerhed af de pågældende naturtyper, der sammenlagt udgør 2.500 m², vil være omfattet af § 43-beskyttelsen, jf. punkt 7 nedenfor.

Moser beliggende i sommerhusområder og byzone har – på samme måde som vandløb og søer beliggende i disse områder – hidtil været omfattet af § 43-beskyttelsen, medens dette kun i begrænset omfang har været tilfældet for de øvrige naturtyper.

6.5. *Strandenge*. I Miljøministeriets cirkulære nr. 103 af 27. marts 1984 er strandenge beskrevet således i afsnit 3.3:

»Begrebet standenge i naturfredningslovens forstand omfatter – i overensstemmelse med den almindelige forståelse heraf – engstrækninger ved kysten. De afgørende kriterier er således plantevæksten samt områdets landskabelige karakter og beliggenhed.

Strandenge er relativt flade, lavtliggende og kystnære arealer med en naturlig vegetation bestående af græsser, halvgræsser og urter, som danner en mere eller mindre sammenhængende grønsvær.

Strandengsflader brydes ofte af lavninger og naturlige render (f.eks. loer) og ældre strandvoldsrygge. Strandenge beliggende ud til kysten vil undertiden kunne blive overkyllede af havet. Overkylshyppigheden og -perioden varierer meget. Her i landet ligger den normalt mellem 10 dage pr. år og 1 dag pr. 10. år.

Strandengene strækker sig fra kysten og ind i landet. I de dele, der ligger nærmest vandet, domineres plantevæksten af en eller flere salttålede plantearter såsom kveller, vadegræs, annelgræs, harril, strandtrøst, strandasters, strandvejbred, jordbærkløver og engelskgræs m.fl. Disse plantearter aftager gradvis ind mod de lidt højere liggende, mindre saltpåvirkede dele af strandengen.

Ind mod land afgrænses strandengen hyppigt af et terrænskel i form af en niveuændring, hegn, skelgrøft, vej eller andet, som danner grænse for engen

med den nuværende eller tidligere udnyttelse som græsningsareal.

I inddigede områder kan der undertiden fortsat eksistere strandenge med salttålede planter, alt afhængig af særlig jordbund og vandbevægelse.

Strandengsbegrebet i naturfredningsloven omfatter således en række varierende naturtyper, der har forskellige betegnelser efter den måde, hvorpå de er opstået, og graden af saltpåvirkning. Områderne kan blandt andet betegnes som marsk, marskeng, sylteeng, strandeng, strandoverdrev eller strandfælle.

I de fleste strandenge er den lave plantevækst resultatet af landbrugsmæssig udnyttelse i form af græsning og høslæt. Ved ophør af græsning eller høslæt kan ske en tilgroning med de mere højtvoxsende sumpplanter, og strandengen overgår da til at blive en strandsump.«

6.6. *Strandsumpe*. I Miljøministeriets cirkulære nr. 103 af 27. marts 1984 er strandsumpe beskrevet således i afsnit 3.3:

»Strandsumpe er kystbeliggende områder, hvis vegetation er domineret af store sumpplanter som tagrør, strandkogleaks, blågrøn kogleaks og enkelte andre arter. Strandsumpe forekommer ofte på de mest fugtige og eventuelt permanent vanddækkede dele af beskyttede kyststrækninger.

Begrebet strandsumpe i § 43 b er forskelligt fra begrebet moser i § 43 (hvor størrelseskravet i almindelighed kun er på 0,5 ha), der også omfatter rørsumpe. Som det imidlertid fremgår af afsnit 4.3., har sondringen mellem de to begreber – uanset de forskellige størrelseskrav – i praksis kun mindre betydning. Hvor sondringen har betydning, må den foretages på grundlag af områdernes beliggenhed henholdsvis ved kysten eller inde i landet og i tvivlstilfælde ud fra dominansen af salttålede planter som strandkogleaks, blågrøn kogleaks, strandasters m.fl. i strandsumpene.«

6.7. *Ferske enge og overdrev*

6.7.1. Disse arealer omfatter fugtige ferske enge og tørre enge, ofte kaldet overdrev. Under betegnelsen overdrev falder også græsbevoksede kystskrænter.

På enge og overdrev kan der ofte forekomme mere eller mindre udbredte bevoksninger med krat og anden træagtig vegetation. Sådanne bevoksninger vil også være beskyttet af bestemmelsen, og det vil derfor kræve dispensation, såfremt man ønsker at rydde et sådant krat.

Udformningen af de gældende §§ 43-43 b og forslags §§ 43 og 43 a forudsætter, at benyttelsen af de beskyttede arealer kan fortsætte som hidtil. Dette er

baggrunden for forslaget i § 43 a, stk. 2, hvori det er bestemt, at ferske enge kan omlægges i hidtidigt omfang, idet nogle ferske enge, såkaldte »kulturenge«, regelmæssigt omlægges navnlig for at sikre bedre græsningsmuligheder. Ved omlæg forstås normalt pløjning og efterfølgende jordbehandling, hvorefter området tilsås med den samme eller en ny afgrøde. Hvis det i forbindelse med omlæg af et bestemt engareal inden for de senere år har været praksis i et år at høste en anden afgrøde – typisk korn – på det pågældende areal, vil denne praksis også kunne fortsætte ifølge lovforslaget i overensstemmelse med princippet om, at lovforslaget ikke tilsigter nogen ændringer i den hidtidige anvendelse af de beskyttede områder, når denne i øvrigt ikke er i modstrid med ønsket om at bevare den pågældende naturtype som sådan.

Dyrkning af korn og andre sædskifteafgrøder på enge i større omfang end hidtil vil kræve dispensation. Det samme gælder, såfremt man ønsker at omlægge eller på anden måde foretage jordbearbejdning i ferske enge, som ikke hidtil har været regelmæssigt omlagt, hvorved normalt forstås inden for de sidste 7-10 år.

6.7.2. Ferske enge. Ferske enge skabes ved menneskets påvirkning. Enge kan således være dannet ved slåning eller græsning af naturlige kærsumfund eller ved fældning af elle-, aske-, birk- eller pildominerede sumpskove med efterfølgende slåning eller græsning.

Engens plantesamfund afviger delvis fra de oprindelige kærsumfund. Ved slåning og/eller græsning forhindres træer og buske i at indvandre, ligesom græsser og planter, der kan tåle kulturpåvirkningen, får øgede konkurrencemæssige fordele frem for de øvrige arter. Dette bevirker, at det oprindelige kærsumfund ændres til at indeholde en større del af plantearter, der tåler afslåning og nedbidning, samt arter, der på anden måde begunstiges af påvirkningen. Af sådanne artsgrupper kan nævnes lave, lyskrævende planter samt en- og toårige urter, hvis spiring begunstiges af kreaturerens optrampning af jordbunden eller regelmæssig slåning. Engene er derfor generelt artsrige og indeholder en række sjældnere og fåtallige plante- og dyrearter.

Enge på forholdsvis god jordbonitet (rigkær) kan eksempelvis have en vegetation af lavere urter som trævlekrone, engkabelleje, engblomme, vinget perikon samt majgøgeurt og andre orkideer m.v. Er græsning eller høslæt forholdsvis ekstensiv eller ophørende, kan disse engtyper være under tilgroning med højere planter som f.eks. lådden dueurt, stor nælde, tagrør, almindelig mjødurt, kærstar, almindelige fredløs, angelik og kærtidsel m.fl. Denne vegetation kan over nogle år udvikle sig til krat og sumpskov.

De ferske enge udgør i dag en økologisk set meget betydende biotype. Deres lysåbne samfund rummer et bredt register af specielle plantearter samt bestande af fugle (vibe, bekkasin, engpiber, bynkefugl m.fl.), pattedyr og insekter, hvoraf flere er truede, ikke blot nationalt, men også internationalt. Endelig har de enge, der ligger direkte langs vandløb og søer, en særlig betydning som bufferzone, der medvirker til at reducere udsvingningen af næringsalte (og pesticider) til vandområderne.

De ferske enge er gennem de sidste årtier på landsplan blevet stærkt reduceret, primært som følge af afvanding og detaildræning, hvorved arealerne er blevet inddraget i den landbrugsmæssige omdrift og udnyttet til kornavl, kulturgræsmarker, raps m.v. Sidebønde er der også i de senere år sket en opgivelse af den traditionelle udnyttelse af mange engarealer til høslæt og græsning, hvorefter arealerne gradvis over nogle (5-15) år gror til med tagrør, krat, sumpskov m.v.

Engene kan således ved naturlig tilgroning af fugtige bund udvikle sig tilbage mod mose, rørsump og krat eller sumpskov og på de mere tørre dele mod mere eller mindre tilgroede overdrev og græsfælder. Overgangen mellem engen og sådanne relativt uforstyrrede plantesamfund kan ofte erkendes ved hegn og skel, men er i andre tilfælde jævn og glidende samt vanskelig at lokalisere præcist i terrænet. Da de nævnte naturtyper imidlertid også – under forudsætning af at størrelseskriteriet er opfyldt – omfattes af bestemmelserne i loven, er disse grænsedragninger i det store og hele af mindre betydning administrativt set.

6.7.3. Overdrev. I den oprindelige betydning var overdrevet den del af en landsbys jorder, der som »udmark« lå uden for vangene, og som ikke var eng eller skov. Overdrevene blev traditionelt brugt til græsning for husdyrene og eventuelt også til høslæt. Gennem årene er mange overdrev ved opløjning blevet inddraget i omdriften, eller de er i en række tilfælde blevet plantet til, i de senere år hyppigst med nåletræer.

De tilbageværende overdrev, der på landsplan skønnes at dække under 10.000 ha, ligger i dag spredt med de største arealer på øerne og i Midt- og Østjylland. Der er typisk tale om tørbundsarealer, der aldrig eller kun meget sjældent har været pløjet op, og som helt overvejende har været udnyttet som græsningsarealer.

Græs- og urtevegetationen er oftest righoldig og varieret med mange sjældne arter. Blandt mere karakteristiske plantearter kan f.eks. nævnes markkrageklo, gul evighedsblomt, markbynke, blåhat, prikbladet

perikon, gul snerre, smalbladet høgeurt, fløjlgræs, knoldranunkel m.fl. Der er til vegetationen knyttet et rigt insekt- og andet dyreliv. Tørvelag er manglende eller kun svagt udviklet.

Bortset fra strandoverdrev og enkelte fredede områder er overdrevene i dag stort set alle indhegnede. I takt med de senere års strukturændringer i landbruget er græsningen på mange arealer aftaget eller helt ophørt, og en del overdrev præges derfor i lighed med hedearealer af stigende tilgroning med buske og træer.

De eksisterende overdrev findes nu hovedsagelig på kuperede, svært opdyrkelige områder eller som dele af dyrehaver. Derfor findes de i reglen på nuværende og tidligere tiders kystskrænter (f.eks. stenalderhavets kystskrænter) og andre kuperede, svært opdyrkelige områder. Specielle overdrevstyper findes på Bornholm i form af klippeløkker og som kalkbakker i Himmerland og på Møn m.v.

Overdrevene kan have kontinuerlige og diffuse afgrænsninger i forhold til naturtyper som enge, moser, krat og heder. Derimod vil der oftest omkring overdrevet være tydelige terrænskel i form af veje, hegn, grøfter og lign., ligesom der vil være markante overgange i forhold til højskov og plantage samt til agerarealer, der er i omdrift.

Visse hårdt græssede overdrev kan være næsten uden opvækst af vedplanter (buske, træer).

7. Særligt om arealberegning

Mellem de fleste af de ovenfor nævnte naturtyper er der i mange tilfælde meget jævne og glidende overgange, f.eks. fra eng til mose, fra rørsumpe til kratbevoksede områder og fra hede til mose. De nævnte overgange med små ændringer i vegetationssammensætningen vil bero på helt lokale variationer i jordbundens type og vandindhold.

Ved arealberegningen af sådanne biotopkomplekser lægges det samlede naturareals størrelse til grund. Småbiotoper, der ikke i sig selv opfylder størrelseskriteriet, vil således kunne være omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre naturtyper, som er omfattet af beskyttelsesordningen, jf. bl.a. bemærkningerne herom i pkt. 6.3. og 6.4. samt om småsøerne i pkt. 6.1.

Ved afgrænsningen af arealet lægges endvidere til grund, at der skal være tale om et sammenhængende areal.

Med *sammenhængende areal* forstås et område, som i naturfredningsmæssig henseende kan karakteriseres som en funktional helhed. Dette indebærer, at en hede, eng eller mose eller et overdrev eller kombinationer af disse naturtyper kan anses som sammenhængende i naturfredningslovens forstand, uanset

om området i et vist omfang er gennemskåret af f.eks. mindre veje, brandbælter, vandløb, små skovparceller, hegn, herunder levende hegn, m.v. I øvrigt må det bero på et konkret skøn i det enkelte tilfælde, om et areal kan anses som sammenhængende, herunder om de »fremmede elementer« er så væsentlige, at der såvel landskabeligt som biologisk set ikke er tale om helhed. Disse elementer må derfor udgøre en relativt beskedent del af det samlede areal, for at der kan ses bort fra dem ved afgørelsen af, om området er »sammenhængende«.

Det bemærkes, at *ejerforholdet* er uden betydning for afgørelsen af, om et areal er sammenhængende. Præcise regler om arealberegningen kan fastsættes med hjemmel i § 43 b, stk. 7, jf. afsnit 5.4. ovenfor.

8. Forespørgsler

De hidtil gældende bekendtgørelser vedrørende naturfredningslovens §§ 43-43 b har hjemlet en særlig forespørgselsordning. Efter denne påhviler det amtsrådet henholdsvis Hovedstadsrådet at give oplysning om, hvorvidt et givet areal er omfattet af godkendelsesordningen. Såfremt oplysning herom ikke er afgivet inden en vis frist, har virkningen været, at lodsjerne har kunnet gennemføre foranstaltningen uden tilladelse efter lovens §§ 43-43 b. Erfaringerne har vist, at denne forespørgselsordning næppe har haft stor praktisk betydning, samtidig med at den har givet anledning til væsentlige administrative problemer, især ved vurderingen af, hvorvidt tilkendegivelser fra amtskommunerne om, at et areal ikke er omfattet af godkendelsesordningen, har kunnet påklages til Miljøministeriet. I forbindelse med udarbejdelsen af kommende administrative retningslinjer vil det blive taget op til overvejelse og forhandling med de berørte parter, om der er grund til at bevare denne forespørgselsordning. Det må herved forudsættes, at amtsrådenes afgørelser efter lovforslagets §§ 43, stk. 1, og 43 a, stk. 1, om, at et areal eller en foranstaltning ikke er omfattet af godkendelsesordning, skal kunne påklages efter de almindelige regler, og at de formelle regler om offentliggørelse og klagevejledning m.v. også gælder for sådanne afgørelser.

Til nr. 14

Bestemmelsen pålægger miljøministeren at fastsætte regler om beskyttelsesbræmmer omkring de naturtyper, der er nævnt i § 43, stk. 1, og § 43 a, stk. 1 og 2. For øvrige beskyttede naturtyper kan der, såfremt der er behov herfor og formålet med beskyttelsen efter § 43 a tilsiger dette, foreskrives udlæggelse af beskyttelsesbræmmer.

Beskyttelsesbræmmernes udstrækning udgør i sig selv et vanskeligt spørgsmål, dels fordi bræmmebred-

den ikke nødvendigvis ud fra et økologisk synspunkt behøver at være den samme ved alle beskyttede naturtyper, og dels fordi bræmmeudlæggelse erfaringsmæssigt udløser ofte betydelige erstatningskrav fra bredejerne og i tilslutning hertil omfattende diskussioner om det grundlovmæssige i et sådant indgreb. Problemet har været indgående behandlet i beretningen fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg vedrørende en samlet strategi på marginaljordsområdet. I beretningen hedder det således:

»Flertallet finder det nødvendigt, at tilbageværende ekstensivt udnyttede eller udyrkede naturtyper, inklusive småbiotoperne i det åbne land, nu sikres. Naturfredningsloven skal derfor ændres, så ferske enge, overdrev og småbiotoper inddrages under lovens bestemmelser. Herefter vil loven omfatte vandløb, søer, moser, ferske enge, strandenge, strandsump, heder og overdrev.

Endvidere finder flertallet det formålstjenligt, at der udarbejdes regler for en retlig beskyttelse af forskellige typer diger og eventuelt andre fortidsminder, der ikke er sikret gennem gældende lovgivning.

I forbindelse med lovforberedelsen skal den nærmere udformning af reglerne afklares, idet det bl.a. skal fremgå, at sammenhængende arealtyper, f.eks. moser og enge, opgøres under ét. Reglerne bør udformes således, at det er klart for den enkelte lodsejer, hvilke arealtyper der er omfattet af lovgivningen. Det bør endvidere fremgå, at dispensation fra beskyttelsesreglerne kun gives i helt særlige tilfælde, mens hidtidig brug af arealerne kan fortsætte.

Flertallet finder endvidere, at der skal fastsættes regler til etablering af 6 m brede beskyttelsesbræmmer på begge sider af alle større offentlige vandløb samt private vandløb omfattet af naturfredningslovens § 43. For mindre vandløbs vedkommende tages udgangspunkt i en ordning, der bygger på princippet med bræmmebredder på 2 x bundbredden. I beskyttelsesbræmmerne må der ikke gødskes, bruges bekæmpelsesmidler eller foretages jordbehandling. I sammenhæng hermed må indgå spørgsmålet om kompensation, opkøb, plejekontrakter m.v. til landmænd, der må lade forholdsmæssigt store vandløbsnære arealer udgå af intensiv drift.

Virkningerne af bræmmerne skal løbende følges, og det skal bl.a. i lyset af de kommende års pilotprojekter i marken vurderes, om bræmmerne bør gøres bredere. I sammenhæng hermed skal der tages stilling til udlæggelse af beskyttelsesbræmmer ved mindre og helt små vandløb, der ikke er omfattet af naturfredningslovens § 43. Miljøministeren opfordres til at fremlægge en redegørelse herom i begyndelsen af folketingsåret 1990-91.

Der skal tillige skabes hjemmel til, at der efter konkret planlægning kan udlægges bredere beskyttelseszoner via opkøb, jordfordeling, plejekontrakter eller anden økonomisk kompensation til landmanden. Sådanne zoner skal f.eks. kunne etableres i særlig miljøfølsomme områder såsom ådale eller områder med sårbart grundvand. Miljøministeren bør sikre, at der sker en kortlægning af særlig følsomme grundvandsreservoarer, bl.a. i relation til områdernes landbrugsstruktur og drift.

Flertallet finder desuden, at der skal indføres 6 m brede beskyttelsesbræmmer omkring naturtyper omfattet af naturfredningslovens § 43 (heder, overdrev, søer, moser, ferske enge og strandenge). Omkring heder og overdrev må der ikke gødskes eller anvendes pesticider. I bræmmer omkring søer, moser, ferske enge og strandenge må der ikke gødskes, bruges bekæmpelsesmidler eller foretages jordbehandling. I forbindelse med lovforberedelsen opfordres miljøministeren til at afklare spørgsmålet om beskyttelsesbræmmer omkring mindre biotoper omfattet af naturfredningslovens § 43. Samtidig bør det afklares, om der bør etableres sprøjtefrie bræmmer langs skovbryn, levende hegn og lignende. For at sikre tilbageværende ekstensivt udnyttede eller udyrkede naturtyper skal moser, ferske enge, strandenge, strandsump, heder og overdrev større end 2.500 m², søer dog over 150 m², være omfattet af naturfredningsloven.

Som det i øvrigt fremgår af lovforslaget, har forslagsstillerne fundet det rigtigt at følge flertallets holdning for så vidt angår arealgrænserne for de beskyttede naturtyper, medens det i lyset af analyserne af marginaljordsprojekterne synes usikkert, om det er hensigtsmæssigt såvel økologisk som administrativt at fastlægge bestemte bræmmebredder i selve lovtæksten.

I forbindelse med drøftelserne i Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om regeringens marginaljordsstrategi i maj 1987 tilkendegav miljøministeren, at der skulle skabes mulighed for:

- at udlægge beskyttelsesbræmmer på begge sider af offentlige og større private vandløb,
- at udlægge tilsvarende bræmmer omkring moser, søer og heder samt visse ferske enge og overdrev,
- at udlægge bredere beskyttelseszoner langs visse vandløb med et konkret fastlagt indhold og mod kompensation til landmanden.

Gennemførelsen af ekstensiveringsordningen, ordningen vedrørende de miljøfølsomme områder og »set-aside«-ordningen giver mulighed for at yde sådanne tilskud til landmænd, som udlægger beskyttelsesbræmmer langs vandløb og omkring søer og moser. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger, pkt. 2.4.

Det foreslås derfor, at miljøministeren får hjemmel til at fastlægge nærmere regler for bræmmeområderne. Sådanne regler vil dels afgrænse bræmmerne og dels fastlægge retningslinier for anvendelsen. Det vil være en forudsætning for at indgå aftale med den enkelte landmand, at de af miljøministeren fastlagte retningslinier respekteres.

Det er de søer, vandløb og moser, der til enhver tid er omfattet af bestemmelserne i §§ 43-43 a, som vil kunne omfattes af reglerne. Hvis der senere foretages en revision af den eksisterende vandløbsudpegning, hvorved der udgår vandløb, vil reglerne ikke længere kunne finde anvendelse langs de pågældende vandløbsstrækninger. Hvis der på den anden side ved en sådan revision af vandløbsudpegningen medtages yderligere vandløb under § 43-beskyttelsen, vil reglerne om beskyttelsesbræmmer kunne finde anvendelse langs de pågældende vandløbsstrækninger.

I marginaljordsprojekterne har man bl.a. prøvet at give et overblik over anvendelsen af de vandløbsnære arealer. Det fremgår, at en betydelig del af disse arealer i dag henligger med permanent græs, uudnyttede eller tilplantet med skov.

Af hensyn til det vilde dyre- og planteliv er det vigtigt at bevare de ikke intensivt drevne eller udyrkede arealer. Dette kan også have en gavnlig effekt på vandløbet. De samme hensyn taler for at fremme udbredelsen af sådanne arealer.

Mange af de eksisterende grønne bredarealer vil være beskyttet gennem den foreslåede ændring af § 43 a.

Det vil herudover være hensigtsmæssigt gennem tilbud til landmændene at fremme udbredelsen af udyrkede eller ekstensivt dyrkede arealer langs vandløb og omkring søer og moser.

I forbindelse med forberedelsen af lovforslag nr. L 213 har Skov- og Naturstyrelsen foretaget en analyse af de økologiske, økonomiske, administrative og andre forhold vedrørende beskyttelsesbræmmer.

Denne analyse viser, at der ud fra økologiske hensyn er størst behov for beskyttelsesbræmmer langs de våde naturtyper, dvs. vandløb, søer og moser. Bræmmer langs visse andre naturtyper, f.eks. heder og strandenge, vil kunne have direkte uheldig landskabelig virkning på grund af muligheden for træ- og buskopvækst.

Analysen viser ligeledes, at det af administrative grunde alene vil være hensigtsmæssigt at udlægge bræmmer langs vandløb og omkring søer og moser. Dette skyldes navnlig, at der vil opstå betydelige afgrænsningsproblemer, såfremt man fastlægger bræmmer omkring de mere tørre naturtyper. En bræmme omkring sådanne naturtyper ville sandsynligvis på visse jordtyper i løbet af en årrække frem-

træde på samme måde som den beskyttende naturtype, de støder op til. Beskyttelsesbræmmen ville efterhånden selv kunne antage karakter af hede eller overdrev og dermed forskyde bræmmen, hvis ikke den oprindelige afgrænsning er særdeles markant i terrænet. De afgrænsningsproblemer, der følger heraf, ville bevirke, at en bestemmelse, der foreskrev en udyrket bræmme omkring de pågældende naturtyper, som ikke er omfattet af lovforslaget, ville blive særdeles vanskelig at administrere. Dette problem foreligger ikke på samme måde ved vandløb og søer, hvor grænsen til åbent vand eller den vanddækkede bredvegetation er nogenlunde entydig og stabil. Tilsvarende betragtninger vil normalt også kunne anlægges ved moser, hvor en permanent meget høj vandstand er den afgørende faktor for en relativt stabil sammensætning af vegetationen.

2. Beskyttelsesbræmmernes betydning for naturtilstanden

Betydningen af beskyttelsesbræmmer for den vilde flora og fauna har i de seneste år været behandlet af bl.a. Naturfredningsrådet, Miljøstyrelsens Ferskvandslaboratorium og Center for Jordøkologi m.fl. Man har herfra generelt påpeget, at dyrkningsfrie bræmmer, hvor der ikke gødes, sprøjtes eller jordbehandles, vil have høj økologisk værdi og fungere som vokse- og levesteder samt spredningskorridor og refugier for en række vilde plante- og dyrearter, f.eks. sommerfugle, bier og andre insekter, frøer, fugle og pattedyr.

Foruden denne direkte betydning for floraen og faunaen vil de udnyttede bræmmer få betydning for vandløbs- og sømiljøet. Brinkvegetationen vil således stabiliseres og beskytte mod vanderosion. Derved skabes mulighed for dannelsen af udhængende brinker, der kan fungere som skjulested for ørreder og andre fisk, der også vil få øget fødegrundlag i form af insekter, der falder ned i vandløbet.

3. Betydning for miljøkvaliteten i vandige miljøer

Bræmmerne vil have en vis positiv effekt som en slags bufferzone imellem intensivt udnyttede arealer og vandløb, søer og moser. Herved formindskes udvaskningen af næringsstoffer, og samtidig fastholdes det sediment, der aflejres langs med vandløb og søer og ved oversvømmelser. Det skyldes, at der i bræmmerne vil være såvel en levende, velfungerende rodzone som uforstyrrede jordlag ned til vandløbet. Jorden med disse levende planterødder og mikroorganismer kan i så fald fungere som en slags rensningsanlæg indskudt mellem vandløb og mark. Herved vil en del af det udvaskede kvælstof filtreres bort, før det når vandløbet og grundvandet. Samtidig vil tilførslerne

til vådområderne af jord og fosfor også i et vist omfang blive opfanget af de udyrkede bræmmers vegetation.

Det er ikke muligt nærmere at kvantificere beskyttelsesbræmmernes effekt på udvaskningen, idet bræmmebredde, lokale forhold som jordbundstyper, terræn, hældning, klima, drænings- og afvandingstilstanden samt den nuværende arealudnyttelse har en helt afgørende indflydelse herpå.

4. Offentlighedens færdsel

Der henvises til bemærkningerne til nr. 21.

5. Forholdet til vandløbsloven

Efter vandløbslovens bestemmelser, er vandløbene banketter beskyttede, idet der er et generelt forbud imod at dyrke, plante, hegne og bygge så nær vandløbene, at deres vedligeholdelse, fyldets oplægning eller tilsynets færdsel hindres. Vandløbsmyndigheden kan fastsætte nærmere bestemmelser herom. En bankets bredde fra vandløbets overkant på 1-2 meter er som nævnt sædvanlig. For offentlige vandløb indeholder regulativerne nærmere bestemmelser herom.

6. Forholdet til lovgivningen om kemiske bekæmpelsesmidler

For så vidt angår anvendelsen af kemiske bekæmpelsesmidler i beskyttelsesbræmmerne forudsættes dette ikke reguleret ved naturfredningsloven, men i medfør af lov om kemiske stoffer og produkter, idet man herved opnår en bedre mulighed for allerede ved Miljøstyrelsens godkendelse af midlerne at fastsætte de nødvendige og relevante anvendelsesbegrænsninger for det enkelte middel og lade dette komme til udtryk på midlets etiket, brugsanvisning og lignende, hvilket vil have stor informationsmæssig værdi og dermed give reglerne større gennemslagskraft. Det kan overvejes at lade en sådan regulering omfatte både beskyttelsesbræmmerne og arealer, der omfattes af de generelle beskyttelsesregler i §§ 43-43 a samt arealer omfattet af fortidsmindebeskyttelsen i lovforslagets § 49, jf. bemærkningerne til lovforslagets nr. 10, 12 og 13, pkt. 2.3. Regulering vil ligeledes kunne overvejes anvendt i forhold til alle vandløb (dvs. uanset om de omfattes af § 43-registreringen) samt søer (dvs. uanset deres størrelse) og på alle naturtyper, der er opregnet i naturfredningslovsforslagets §§ 43-43 a (dvs. uanset disses nærmere størrelse).

7. Registrering

I § 43 er der nu skabt adgang for miljøministeren til efter forhandling med amtsrådene at fastsætte regler

om registrering af de i §§ 43-43 a nævnte naturtyper. Denne bestemmelse vil ligeledes kunne anvendes til at fastsætte regler om registrering af beskyttelsesbræmmer, hvis dette findes hensigtsmæssigt, idet behovet for en sådan registrering dog forekommer mindre presserende, hvis der foreligger en registrering af de naturtyper, som beskyttelsesbræmmerne omgiver. Desuden vil arbejdet med en egentlig mere detaljeret og nøjagtig registrering være ret omfattende og kræve særlige ressourcer, som ikke indgår i forudsætningerne for nærværende lovforslag. Dette spørgsmål må der derfor tages særskilt stilling til i forbindelse med en eventuel fastsættelse af særlige regler om registrering af beskyttelsesbræmmer.

8. Bemærkninger til de enkelte regler i bestemmelserne

8.1. Ad § 43 c

Om definitionen af søer, vandløb samt begrebet »moser og lignende« henvises til henholdsvis pkt. 6.1., 6.2. og 6.4. under de specielle bemærkninger til lovforslagets nr. 10, 12 og 13. Udgangspunktet for beregningen af bræmmebredden er den ydre grænse for, hvad der er omfattet af reglerne i § 43, stk. 1, henholdsvis § 43 a, nr. 2.

8.2. Ad § 43 d

Bestemmelsen i § 43 d giver mulighed for på længere sigt at skabe et landsdækkende overblik over administrationen af § 43, § 43 a og § 43 c. Dette kan have betydning for vejledningsarbejdet og fremtidige beslutninger på området, herunder vedrørende beskyttelsesbræmmer. Det er hensigten, at oplysningerne med tiden skal kunne registreres og behandles på edb.

Til nr. 15

Bestemmelsen i § 45, stk. 1, er en konsekvensændring af ændringerne af §§ 43-43 b.

Til nr. 16

I § 45, stk. 4, foreslås en regel om, at klagefristen for afgørelser efter lovforslagets § 43 b, stk. 1, i modsætning til nu skal beregnes fra offentliggørelsestidspunktet i tilfælde, hvor disse afgørelser både meddeles individuelt og offentliggøres. Der tilvejebringes herved overensstemmelse med reglerne om klagefristens beregning i bl.a. vandløbsloven og miljøbeskyttelsesloven. Der foreslås endvidere en regel om, at hvis klagefristen udløber på en lørdag eller helligdag, forlænges klagefristen til den følgende hverdag. Dette er i overensstemmelse med miljøbeskyttelsesloven.

Bestemmelsen i § 45, stk. 5, er en konsekvensændring af ændringerne af §§ 43, 43 a og 43 b.

Til nr. 17, 18 og 19

Før vandløbslovens ikrafttræden pr. 1. september 1983 indeholdt alle vandløbsregulativer bestemmelser om den foreskrevne bundbredde. Med den nye lovs ikrafttræden er der imidlertid åbnet mulighed for i stedet at regulere vandløbets skikkelse ved angivelse af en given vandføringsevne, hvilket betyder, at en del af de vandløb, som er omfattet af naturfredningslovens bestemmelser om åbeskyttelseslinjen i § 47 a, ikke længere vil være omfattet. Som følge heraf foreslås bestemmelsen ændret, således at de vandløbsregulativer, som var gældende på det tidspunkt, hvor den nye vandløbslov trådte i kraft, lægges til grund, når det skal afgøres, om et vandløb er omfattet af beskyttelsesbestemmelsen. I stk. 4 er det bestemt, at amtsrådene skal registrere de vandløb, som er omfattet af stk. 1. Sådanne registreringer foreligger stort set allerede.

Til nr. 20

Bestemmelserne i *kapitel VII* er i forslaget ændret så betydeligt, at det er fundet hensigtsmæssigt at foretage en total omskrivning af hele kapitlet for at gøre det mere overskueligt. Samtidig er de almindelige bestemmelser vedrørende tilsyns- og plejeforhold, som tidligere fandtes i fortidsmindekapitlet, foreslået ophævet, idet de må anses dækket af lovens generelle bestemmelser herom i kapitlet XII.

ad § 48

Bestemmelsen indeholder angivelsen af, hvilke fortidsminder der er beskyttet i medfør af naturfredningslovens kapitel VII, og hovedreglerne om indholdet af denne beskyttelse.

Bestemmelsen er som den hidtil gældende bygget op som en angivelse af de forskellige monumenttyper, som er beskyttet. Denne angivelse er søgt gjort så fuldstændig som muligt, men kan naturligvis ikke være udtømmende, fordi en del monumenter kan henføres til flere af de angivne kategorier eller er af meget sjælden eller enestående karakter. I forhold til den eksisterende bestemmelse er der foretaget en klargørelse ved, at en del monumenttyper, der har været omfattet af de bredere kategorier, den hidtil gældende bestemmelse anvender, nu nævnes udtrykkeligt. Herudover er der medtaget et antal monumenttyper, som ikke hidtil har været omfattet af fortidsmindebeskyttelsen. Grundlaget for, at disse monumenttyper medtages, er, at de ud fra videnskabeligt kulturhistoriske vurderinger må anses for vigtige vidnesbyrd om kulturhistoriske sammenhænge samtidig med, at de må anses for truede i en sådan grad, at en beskyttelse anses for påkrævet.

§ 48 er bygget op således, at der i de enkelte stykker angives de monumenttyper, der har fælles retsbeskyttelse. Stk. 1 angiver de typer, der er automatisk beskyttede, og som omgives af 100 m beskyttelseslinje, jf. § 50. Stk. 2 giver mulighed for at knytte samme beskyttelse til de i stk. 1 nævnte monumenttyper ved tinglysning, for så vidt monumenterne ikke fremstår som synlige i terrænet, men giver ikke 100 m beskyttelseslinje. Stk. 3 angiver de synlige monumenter, hvis erkendelighed som fortidsminder kan være vanskelig, og hvor der derfor kræves tinglysning for at give dem samme beskyttelse som de fortidsminder, der omhandles i stk. 1. Stk. 4 indeholder beskyttelse af en række fortidsminder, der ikke er omgivet af 100 m beskyttelseslinje, og for hvilke en tinglysning er en forudsætning for beskyttelsen.

Endelig indeholder bestemmelsen den forenklings, at den hidtidige dobbeltkompetence, hvorefter både Skov- og Naturstyrelsen og Fredningsnævnet skulle give tilladelse til indgreb, fjernes. Dette var allerede overvejet ved fastsættelsen af den hidtil gældende lovtekst og må anses for en hensigtsmæssig klargøring af kompetenceforholdene samtidig med, at det medfører en forenklet administration.

ad stk. 1

Bestemmelsen opregner de fortidsminder, der umiddelbart er beskyttet efter naturfredningsloven. I forhold til den hidtil gældende bestemmelse er broanlæg udskilt af bestemmelsen, men bautasten, skibssætninger og ødekirkegårde er medtaget i denne kategori.

Under den automatiske beskyttelse har man i overensstemmelse med de retningslinjer, der blev lagt ved gennemførelsen af den første generelle fortidsmindebeskyttelse i 1937, kun anset de fortidsminder, der ikke var under dyrkning med jævnlig omdrift som omfattet af § 48. Dog er visse voldsteder og lignende fredet med tilladelse til fortsat dyrkning.

Navnlig i de senere år er en del af de tidligere overpløjede fortidsminder gået ud af dyrkning, og de vil herefter kunne anses som omfattet af § 48. I almindelighed vil man anses de fortidsminder, som ikke har været dyrket i 10 år, som omfattet af beskyttelsen.

Baggrunden for, at broanlæg er udskilt og medtaget i stk. 3 som fortidsminder, hvor tinglysning kræves, for at beskyttelsen indtræder, skal ses i, at denne monumenttype, der ud over de egentlige broer tillige omfatter stensætninger og lignende, kan give afgrænsningsproblemer i forhold til bygningsfredningslovens område. For at sikre en hensigtsmæssig administration af de to parallelle beskyttelsesinstitutioner vil man i forbindelse med stillingtagen til de enkelte broanlæg kunne knytte det i det enkelte tilfælde

F. t. l. vedr. naturfredning

mest hensigtsmæssige beskyttelsesinstitut til broanlæggene. De broer, hvis beskyttelse først og fremmest tager udgangspunkt i deres arkitektoniske værdi, vil således blive fredet efter bygningsfredningsloven, hvorimod de ikke vil blive underlagt fortidsmindebeskyttelsen. De broanlæg, hvis værdi primært fremtræder som bærer af kulturhistoriske vidnesbyrd, vil på den anden side kunne tinglyses som fortidsminder.

Baggrunden for at medtage bautasten som umiddelbart beskyttede fortidsminder er, at deres beskyttelse i medfør af den hidtil gældende § 48 reelt har svaret til den, der er knyttet til forslaget § 48, stk. 1. Skibssætninger og ødekirkegårde er medtaget for at komplettere beskrivelsen af de beskyttede fortidsminder. De to fortidsmindetyper anses i forvejen for at være omfattet af beskyttelsen, men er ikke udtrykkelig nævnt, skønt de udgør selvstændigt arkæologisk definerede fortidsmindetyper.

I forhold til den hidtil gældende lovtæst er der endvidere sket en klargøring af regler om indseendet med udstykning og lignende, idet den hidtidige bestemmelse, der anvender udtrykket »det areal, hvorpå fortidsmindet er beliggende«, har givet anledning til tvivlstilfælde. Ved den ændrede formulering fastslås det, at det er fortidsmindet, der ikke må deles.

ad stk. 2

Bestemmelsen svarer til den hidtil gældende, hvorefter man ved tinglysning kan sikre fortidsminder, som ikke er synlige i terrænet. Ved den nye bestemmelse er det dog sikret, at sådanne fortidsminder ikke omgives af en 100 m beskyttelseslinje. De fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, må anses for tilstrækkeligt beskyttede ved § 48 alene, når der som i forslaget § 48, stk. 5, gives mulighed for at lade beskyttelse af f.eks. ruiner under terræn være gældende for hele det matrikelnummer, hvorpå de formodes at ligge.

ad stk. 3

I denne bestemmelse medtages dels en række monumenttyper, der ikke er umiddelbart erkendelige som fortidsminder, og dels en række fortidsminder (runesten, helleristningssten og andre kultsten), som ofte er flyttet fra deres oprindelige placering. Også for disse fortidsminder anses det for nødvendigt, at beskyttelsen forudsætter en tinglysning.

I forhold til den hidtil gældende § 48 medtager bestemmelsen værfter, dvs. kunstigt anlagte forhøjninger, som har skullet beskytte bebyggelsen i marskområder mod oversvømmelser, i opregningen af fortidsmindetyper, og helligkilderne kan beskyttes, også

selv om der ikke er konstateret faste anlæg i forbindelse med kilden.

De i denne bestemmelse nævnte fortidsminder er omgivet af en 100 m beskyttelseslinje.

ad stk. 4

Ud over kors, milepæle, vildtbanesten og lignende, der hidtil har været omfattet af § 48, stk. 2, er der i dette stykke opregnet en række fortidsmindetyper, der ikke tidligere har været omfattet af fortidsmindebeskyttelsen efter naturfredningsloven. Disse fortidsmindetyper indgår imidlertid i vor almindelige opfattelse af, hvad der er fortidsminder, med en betydelig vægt. De lokale – ofte parallelle – kulturtraditioner knytter sagn, legender og nyere begivenheder til disse lokaliteter på en måde, der svarer ganske til de allerede beskyttede fortidsminder. I svensk lovgivning om fortidsmindebeskyttelse er de tilsvarende fortidsmindetyper medtaget netop ud fra hensynet til den almindelige opfattelse af, hvad der er beskyttelsesværdigt som fortidsminde.

For så vidt angår krigergrave bemærkes, at bestemmelsen giver mulighed for at beskytte disse som fortidsminder. Denne mulighed vil blive anvendt efter nærmere forhandlinger med Forsvarsministeriet tilsyn med krigergrave i de tilfælde, hvor fortidsmindebeskyttelsen er nødvendig og hensigtsmæssig.

Stendigerne har tidligere været overvejet inddraget i de beskyttede fortidsmindetyper, senest ved ændring af naturfredningsloven i folketingssamlingen 1982-83.

I forbindelse med behandlingen af forslaget tilkendegav miljøministeren, at han ville redegøre nærmere for beskyttelsen af stendigerne. I denne forbindelse kan det oplyses, at der i redegørelsen om naturbevaring og friluftliv peges på, at en beskyttelse af stendigerne er nødvendig, og at den skal gennemføres som en fortidsmindebeskyttelse.

Stendigerne repræsenterer et karakteristisk kulturhistorisk landskabelement, som er med til at give landskabet karakter. Og de er gode vidnesbyrd om gamle dyrknings- og samfundsformer. De har tillige vigtige økologiske funktioner som spredningskorridorer for dyr og planter.

Tilsvarende vil det være nødvendigt at beskytte jorddigerne, som i stenfattige egne, fortrinsvis i Vestjylland, har haft samme funktion som stendigerne.

Jord- og stendiger har også været anvendt som dyrefolde, f.eks. langs den jyske Oksevej. Også sådanne diger vil kunne beskyttes af bestemmelsen.

Bestemmelsen forudsætter, at der foretages tinglysning af det enkelte fortidsminde, for at beskyttelsen omfatter dette. Derved sikres, at der kan foretages en kvalitativ vurdering af fortidsmindet og dets be-

tydning i sammenhæng med landskabet som levested for vilde dyr og planter som økologisk spredningskorridor. Det forudsættes således, at der skal gennemføres en registrering af de fortidsmindetyper, der omhandles i bestemmelsen.

Bestemmelsens beskrivelse af beskyttelsens indhold er ikke fuldstændig parallel til beskyttelsen i stk. 1. Baggrunden herfor er, at de fortidsmindetyper, der er omhandlet i stk. 4, må forudses oftere at give anledning til, at der tillades foretaget ændringer, der berører fortidsmindet. Navnlig for så vidt angår stendiger og jorddiger må en tilpasning til landbrugets driftsformer forventes at give anledning til en række fravigelser fra beskyttelsen.

ad stk. 5

På grundlag af erfaringerne med den hidtidige lovgivning samt som konsekvens af, at de i stk. 2 omhandlede fortidsminder ikke er omfattet af beskyttelseslinjer efter § 50, har man fundet det hensigtsmæssigt udtrykkeligt at fastslå, at spørgsmålene om arten og omfanget af fortidsminderne og dermed spørgsmålene om, hvilke der kan henføres til de umiddelbart beskyttede, afgøres af Skov- og Naturstyrelsen. For de fortidsmindetyper, hvis beskyttelse afhænger af tinglysning (stk. 2 og 4), vil der i forbindelse med tinglysningen blive taget stilling til de spørgsmål, som stk. 5 omhandler.

For fortidsminder beliggende under terræn vil det til tider være vanskeligt at kende deres udstrækning, f.eks. når de strækker sig ind under eksisterende bebyggelse. I sådanne tilfælde vil man i overensstemmelse med eksisterende administrativ praksis fastlægge fortidsmindets afgrænsning til matrikelskellet.

For de fortidsminders vedkommende, der er umiddelbart beskyttet efter lovteksten, kan der til tider være behov for, at deres karakter og udstrækning fastslås, således at der skabes klarhed over retstilstanden. Dette vil normalt finde sted i forbindelse med tinglysningen, som rutinemæssigt foretages også for de fortidsminder, der er umiddelbart beskyttet. I nogle tilfælde vil der kunne være behov for at præcisere ældre beskrivelser i allerede foretagne tinglysninger, hvor disse ikke klart beskriver de beskyttede fortidsminders udstrækning. Dette sker bl.a. i forbindelse med den nyregistrering af fortidsminderne, som Skov- og Naturstyrelsen har sat i gang.

ad stk. 6

Bestemmelsen svarer til den hidtil gældende § 52, idet man dog har tillagt den meddelelse til ejeren, der rutinemæssigt udsendes i god tid før tinglysning, den virkning, at beskyttelsen udløses, når meddelelsen er kommet ejeren i hænde. Meddelelsen om, at der vil

blive foretaget tinglysning om et fortidsmindes tilstedeværelse, tjener dels til orientering af ejeren, dels til at ejeren kan medvirke ved den nærmere beskrivelse af det beskyttede fortidsminde f.eks. ved at korrigere eventuelle fejl i beskrivelsen eller matr.nr. Meddelelsen bør derimod ikke kunne udnyttes til at fjerne fortidsmindet, inden beskyttelsen træder i kraft.

ad § 49

Bestemmelsen omhandler fortidsmindernes forhold til den landbrugs- og skovbrugsmæssige dyrkning m.v. Den fastlægger primært, hvad der allerede efter fast praksis er gældende, nemlig at der ikke må foretages dyrkning på fortidsminderne. Denne praksis har dog ikke været gennemført i forhold til alle fortidsmindetyper, idet dyrkning har været tilladt på enkelte voldsteder, værfter og lignende fortidsminder, som var under dyrkning, da fredningen af dem fandt sted. Med bestemmelsen skabes således hjemmelgrundlag for en praksis, der ud fra rimelighedsbetragtninger er blevet udøvet uden sikker hjemmel.

Navnlig for så vidt angår de fortidsminder, der har en betragtelig udstrækning, vil det kunne være rimeligt, at der fortsat tillades en begrænset dyrkning, når denne kan udføres uden at skade de væsentlige dele af fortidsmindet.

Bestemmelsen fastsætter på den anden side, at hovedreglen skal være, at fortidsminder skal henligge udyrket.

Ved den igangværende nyregistrering af de fredede fortidsminder er der konstateret beskadigelser på 15-20 pct. af fortidsminderne. En meget stor del af disse beskadigelser hidrører fra dyrkningen af de omkringliggende landbrugsarealer. Anvendelsen af meget store landbrugsmaskiner med begrænset manøvredegtighed er blevet almindelig, og de jordbearbejdningsredskaber, især plove, der anvendes i dag, muliggør pløjning af en eller flere furer uden for traktorens baghjul. Dette har givet anledning til afpløjning af højfoden på mange gravhøje, så de står tilbage med høje, lodrette kanter, hvor ingen vegetation kan fæste rod. Kanterne giver derved yderligere udskridning af højene.

Der er derfor behov for en dyrkningsfri zone omkring fortidsminderne.

For at få en ensartet regel for fortidsmindernes forhold til de omgivende arealer foreslås det at ophæve den særlige regel om forbud mod genplantning inden for 5 m fra højfoden i skove og plantager, der var bevokset før den 1. marts 1961. Forbudet, som der kan dispenseres fra af Fredningsnævnet, har vist sig vanskeligt at administrere og foreslås derfor afløst af den generelle 2 m zone.

Der findes knap 30.000 fredede fortidsminder i Danmark. Af disse ligger henved 60 pct. i dyrket agerland. Man kan til beregningsformål anvende en gennemsnitsdiameter på 15 m for disse fortidsminder.

En 2 m bræmme vil herefter betyde, at ca. 105 m² pr. fortidsminde udtages af dyrkning. På landsbasis betyder det, at 189 ha udgår af dyrkning. Samtidig vil en del skovarealer kunne beplantes, således at det samlede nettotal for ændring af arealernes produktionsstatus er praktisk taget uændret.

ad stk. 2

Forslaget følger en rekommandation fra Europarådet om forbud mod anvendelse af metaldetektorer på kulturmindesmærker. Skattesøgning med metaldetektorer har i flere tilfælde ført til beskadigelse af fortidsmindet, når »skatten« graves op. Tilladelse efter bestemmelsen vil kun blive givet til anerkendte arkæologiske museer som led i en arkæologisk undersøgelse.

ad stk. 3

Anvendelsen af gødskning på fortidsminder kan være betænkelig såvel ud fra arkæologiske hensyn som ud fra hensynet til fortidsmindernes rolle som levesteder for de vilde planter og dyr, der ikke kan klare sig i de dyrkede områder.

ad § 50

Denne paragraf afløser den hidtidige § 53 og omhandler den beskyttelse, som ud fra såvel landskabelige som arkæologiske hensyn er fastsat for fortidsmindernes omgivelser. Paragraffen beskytter fortidsmindernes omgivelser mod de samme indgreb, som er omhandlet i bestemmelsen om strandbeskyttelseslinjen. Opregningen af indgreb, der er omfattet af bestemmelsen, er ikke udtømmende, idet alle indgreb, der i væsentlig grad kan virke skæmmende på fortidsmindet og dets omgivelser, kræver dispensation. Der kan f.eks. være tale om oplag af affaldsdeponering, herunder etablering af markmøddinger, anlæg af luftledninger hen over fortidsmindet og dets nære omgivelser.

Som en markering af, at der ikke alene med bestemmelsen skal sikres en tilfredsstillende udsigt til fortidsminderne, men tillige en tilfredsstillende udsigt fra fortidsminderne, der ofte udgør udsigtspunkter i landskabet, er der i stk. 1 gjort en tilføjelse til den hidtidige affattelse ved udtrykkeligt i stykkets slutning at nævne fortidsmindets omgivelser. Denne tilføjelse er en markering af den praksis, som allerede gælder for administrationen af den hidtil gældende bestemmelse.

For så vidt angår de fortidsminder, som er omhandlet i § 48, stk. 4, vil der ikke være behov for at beskytte arkæologiske spor i de umiddelbare omgivelser til fortidsminderne. Disse fortidsminder, og især digerne, har primært betydning som kulturhistoriske elementer i landskabet. Der er derfor ikke det samme behov for at forhindre dyrkning m.v. omkring disse fortidsminder som omkring de øvrige. Beskyttelsesbræmmerne knyttes på den baggrund kun til de fortidsminder, der er omtalt i § 48, stk. 1-3.

ad stk. 2

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 53, stk. 1, sidste punktum. Den tager højde for, at bedømmelsen af sammenhængen mellem fortidsminder og omgivelser forudsætter inddragelse af en særlig faglig og arkæologisk indsigt.

Fredningsnævnenes administration af fortidsmindebekyttelseslinjen har siden dens indførelse i 1961 i meget høj grad været baseret på de udtalelser, som på denne måde er indhentet, idet rigsantikvarens og senere Fredningsstyrelsens og Skov- og Naturstyrelsens indstillinger er blevet fulgt i langt størstedelen af sagerne såvel for så vidt angår spørgsmålet, om dispensation burde gives, som ved fastsættelse af vilkår for en dispensation.

De vilkår, som kan knyttes til en dispensation, vil ofte have til formål at mildne indgrebet f.eks. ved slørende beplantning og lignende. Men der kan også være tale om vilkår, der som kompensation for indgrebet i omgivelserne på én side af fortidsmindet styrker muligheden for at opfatte fortidsmindet og dets sammenhæng med de øvrige sider af omgivelserne. Dette kan f.eks. ske ved krav om fjernelse af – ofte ubenyttede – skure og småbygninger eller af bevoksning på eller ved fortidsmindet eller ved andre foranstaltninger, der kan sikre muligheden for at opleve fortidsmindet i dets sammenhæng med omgivelserne.

ad stk. 3

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 53, stk. 1, 2. punktum, med den ændring, at der foreslås en umiddelbar ret til genplantning indtil 2 m fra fortidsmindets fod, mens en genplantning inden for denne afstand vil kræve en tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen. Sådanne tilladelser vil kun blive givet i særlige tilfælde ud fra arkæologiske vurderinger. Den ændrede formulering, der anvender »genplantning« i stedet for »nyplantning«, sigter mod at klargøre reglen, men sigter ikke mod en ændring af praksis. Det fremgår af praksis, at reglen kun finder anvendelse på genplantning i egentlige skove og plantager, men derimod ikke genplantning af læhegn og lignende.

ad stk. 4

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 53, stk. 1, næstsidste pkt., men kompetencen til at ændre afgrænsningen henlægges i lighed med bestemmelserne om ophævelse af de øvrige bygge- og beskyttelseslinier til Skov- og Naturstyrelsen. Bestemmelsen er dog ikke til hinder for, at fredningsnavnene som vilkår for en dispensation i medfør af stk. 1 fordrer en ændring af beskyttelseszonen.

Adgangen til at ophæve eller ændre beskyttelsen efter stk. 4 vil således navnlig give mulighed for i forbindelse med den kommunale planlægning at tage stilling til tilrettelæggelsen af omgivelserne til fortidsminder, der indgår i tættere bebyggede områder. Ved en sådan stillingtagen vil beskyttelsesinteresserne kunne varetages i forhold til den konkrete lokalplan for området, således at realiseringen af planen ikke løbende vil kræve dispensationer, så længe udviklingen følger den plan, der har dannet grundlag for ændringen.

Bestemmelsen tænkes også anvendt til generelt at tage stilling til, hvilken beskyttelse der i medfør af stk. 1 skal gælde de fortidsminder, der findes i udbyggede byområder, hvor en beskyttelseszone på 100 m i nogle tilfælde kan forekomme uhensigtsmæssig.

ad stk. 5

Bestemmelsen indeholder en bemyndigelse til at fastsætte driftstekniske regler for skovdriften inden for 100 m beskyttelseszonen. Baggrunden herfor er ønsket om at beskytte fortidsminderne mod de beskadigelser, der kan opstå ved den mekaniserede skovdrift.

ad § 51

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 51, stk. 1, pkt. 1's sidste del. Bestemmelsen giver Skov- og Naturstyrelsen adgang til at genoprette de skader på fortidsminderne, der ikke kan tilskrives ejeren og brugeren. Bestemmelsen giver endvidere adgang til at lade fortidsminder underkaste arkæologiske undersøgelser, som af Skov- og Naturstyrelsen måtte skønnes påkrævede af videnskabelige grunde eller med henblik på at tilrettelægge reparationer, vedligeholdelse eller formidling. Arkæologiske undersøgelser i forbindelse med større istandsættelser forelægges Fortidsminderrådet, jf. § 7 a, til udtalelse før Skov- og Naturstyrelsens beslutning om gennemførelse af istandsættelsen.

ad stk. 2

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 50 med den tilføjelse, at bestemmelsen nu udtrykkeligt medtager

hjemmel for den hidtidige praksis, hvorefter Skov- og Naturstyrelsen kan forlange, at ejeren foretager foranstaltninger, der er nødvendige for at undgå nye beskadigelser af samme type som den, der har givet anledning til påbudet. Der vil typisk være tale om at påbyde hegning, f.eks. hvor fortidsmindet er udsat for massive kreaturskader, navnlig i gentagelsestilfælde.

ad stk. 3

Bestemmelsen supplerer stk. 2. Arbejder, hvis udførelse kræver særlig arkæologisk eller anden videnskabelig sagkundskab, har også hidtil været udført for ejerens og brugerens regning, idet påbud om at genoprette et beskadiget fortidsminde ikke i disse tilfælde kan anses for forsvarligt. Denne fortolkning af bestemmelsen klargøres i formuleringen, der hjemler mulighed for umiddelbart at benytte dette retsmiddel, såfremt Skov- og Naturstyrelsen skønner, at det vil være uforsvarligt at overlade genopretningen til ejeren og brugeren. Bestemmelsen bør som den hidtidige praksis kun anvendes, hvor der er klarhed om, hvem der har foretaget beskadigelsen. Bestemmelsen bør endvidere kun anvendes i de tilfælde, hvor genopretning ikke sker i forbindelse med gennemførelsen af en straffesag for beskadigelsen. I straffesagsammenhæng bliver kravet om betaling af genopretninger indarbejdet i anklagemyndighedens påstand.

ad § 52

Bestemmelsen afløser den hidtidige § 51, stk. 2, pkt. 1. Den giver mulighed for en smidigere administration af den hidtidige bestemmelse, der alene indeholdt mulighed for enten vederlagsfrie ordninger eller fuldstændig erhvervelse. Bestemmelsen kan anvendes af såvel Skov- og Naturstyrelsen som af de regionale fredningsmyndigheder, dvs. amtskommunerne. Bestemmelsen anvender derfor ordet »fredningsmyndighederne« som indehaver af kompetence efter reglen.

Da ejeren ofte vil være indforstået med offentlig adgang på et aftalt grundlag, har de amtskommunale myndigheder i en række tilfælde på privatretligt grundlag indgået sådanne aftaler. Bestemmelserne i § 52 medfører, at sådanne aftaler nu kan indgås med hjemmel i loven, hvilket bl.a. vil betyde, at de kan tinglyses med bedre prioritetsstilling.

De aftalte ordninger, der har været praktiseret, har for nogle typer vedkommende ikke bestået i etablering af egentlige stianlæg, men blot i markering af retten til offentlig adgang ved anvsningspæle, således at færdsel sker ad en »trapesti« i det dyrkede areal. Stien bliver så jordbehandlet sammen med det øvrige areal og »nyanlagt« hver sommer. Sådanne ordninger kan indebære, at stien flyttes fra år til år under

hensyn til dyrkningen. Bl.a. af den grund er det ikke altid hensigtsmæssigt at benytte en fredning efter kapitel III i loven til at åbne for offentlighedens adgang til fortidsminderne.

Muligheden for fredning kan anvendes i tilfælde, hvor der ikke ved aftale kan opnås en ordning med ejeren og brugeren. Fredningen kan gå ud på at fastlægge en begrænset rettighed over ejendommen ved at åbne for offentlig adgang til fortidsmindet, men fredningsinstituttet kan også anvendes til erhvervelser af fortidsmindet og af stiarealer m.v., hvor dette i særlige tilfælde måtte være hensigtsmæssigt.

ad § 53

Bestemmelsen svarer til den hidtil gældende § 49, idet der dog er foretaget en ændring i opremsningen af foranstaltninger, som ministeren kan fastsætte regler om i henhold til stk. 4. Ændringen klargør, at opremsningen ikke er udtømmende.

Til nr. 21

Kapitlet er helt omskrevet og affattet i overensstemmelse med formuleringerne i L 22 (1990/91), idet dog private skove over 5 ha sidestilles med offentligt ejede skovarealer, bortset fra bestemmelsen om ophold inden for 150 m fra beboelses- eller driftsbygninger. Som følge af opretholdelsen af sandflugtsloven er forslagene om klitfredede arealer ikke medtaget.

ad § 54

Reglen svarer i princippet til den gældende lovs § 54. Dog er der visse regler i den gældende, meget detaljerede bestemmelse, der ikke er gentaget. Det gælder § 54, stk. 3, om adgang til strandbredder langs diger, der er anlagt i henhold til digelovgivningningen. Det er opfattelsen, at kystbeskyttelsesloven i tilstrækkeligt omfang regulerer dette. Derved bortfalder den eksisterende ordning, hvorefter udgifter i forbindelse med almenhedens adgang til disse strandbredder refunderes digebestyrelsen med halvdelen af statskassen og halvdelen fra amtsrådet.

Desuden foreslås § 54, stk. 7, om vejadgang til stranden heller ikke gentaget. Reglen har stort set aldrig været anvendt, idet adgangsproblemer normalt løses på kommunalt initiativ eller ved fredning.

Endelig er § 54, stk. 9, om særreglerne for de sønderjyske strande udeladt, så der fremover vil herske samme retstilstand i hele landet.

ad § 55

Reglen svarer i princippet til den gældende lovs § 55. Dog foreslås det, at cykling bliver tilladt i private

skove på mindst 5 ha, hvilket allerede er tilfældet i de offentlige skove. Det bemærkes i denne forbindelse, at ligesom efter den gældende lov er det uden betydning for fastsættelsen af arealgrænsen på 5 ha, om skoven består af flere parceller.

Som hidtil må færdsel i privatejede skove *kun* finde sted på anlagte veje og stier, men ikke uden for disse. Færdsel må således ikke finde sted f.eks. på udyrkede, uhegnede arealer beliggende i disse skove. Sådanne arealer udgør en del af skoven og er derfor ikke omfattet af § 56.

Det præciseres i *stk. 2*, at offentlighedens adgang ikke må forhindres eller vanskeliggøres.

Bestemmelsen tilsigter ikke at gribe ind i den almindelige drift af skoven. Der er således ikke pligt for skovejeren til at træffe særlige foranstaltninger i strid med den almindelige arbejdstilrettelæggelse, at fjerne grene, hugstaffald m.v., som for en kortere periode evt. kan vanskeliggøre færdslen. Og bestemmelsen medfører ingen ændringer i ejerens ret til at omlægge skovens vejssystem.

Stk. 2 indeholder endvidere et forbud mod at opsætte usædvanlige hegn omkring skove. En udtømmende beskrivelse af, hvad der er usædvanlige hegn, lader sig ikke foretage. Levende hegn, lette trådhegn m.v. må betragtes som sædvanlige hegn, også selv om den pågældende skov ikke tidligere har været hegnet. Hegning om kulturer, juletræs- og pyntegrøntbevoksninger, frøavlsbevoksninger m.v. er sædvanlig, uanset at sådanne hegn netop har til formål at holde publikum ude fra disse arealer.

Det, bestemmelsen navnlig tilsigter, er at undgå hegn, der ved deres højde, konstruktion eller materialevalg virker dominerende eller skæmmende, eller som hindrer vildtets frie passage.

Stk. 3 og 4 svarer til de gældende regler.

Stk. 5 og 6. Der henvises til de almindelige bemærkninger.

ad § 56

Reglen svarer til § 56 i den pågældende naturfredningslov. Dog er *stk. 2* ny. Den skal sammenholdes med den tilsvarende bestemmelse i § 55, stk. 3. § 56 omfatter de udyrkede arealer, der hverken er strande (§ 54) eller er beliggende i skove, jf. bemærkningerne til § 55.

Efter *stk. 3* må ophold ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger. Efter den gældende lov gælder begrænsningen kun for beboelsesbygninger.

Bestemmelsen i *stk. 4* indeholder et forbud mod offentlighedens adgang til de bræmmer, som skal udlægges langs vandløb og søer i medfør af forslaget til lov om vandløb. Forbudet gælder dog ikke i de tilfæl-

de, hvor der i medfør af andre bestemmelser er adgang til bræmmerne. Det vil typisk være tilfældet, hvor bræmmen er en del af et større udyrket areal, hvortil der er offentlig adgang. Ordet »arealer« omfatter ikke veje, hvilket betyder, at der ikke bliver adgang til bræmmen, blot fordi en vej, der er offentligt tilgængelig, krydser bræmmen.

ad § 56 a

Reglen giver miljøministeren mulighed for ved fastsættelse af regler i bekendtgørelsesform at bestemme, i hvilket omfang det åbne land skal åbnes for færdsel til fods og på cykel. Reglerne vil blive udarbejdet efter drøftelse med de berørte parter, og det tilsigtes, at de kan træde i kraft samtidig med loven.

Det er hovedmålsætningen, at reglerne, som er direkte regulerende over for borgernes adfærd, fremstår så klart og entydigt som overhovedet muligt.

Ved reglernes udformning skal det bl.a. afklares, i hvor stort et omfang der skal indføres generelle begrænsninger i adgangsreglerne, for eksempel hvor markveje ender blindt, ved gårdspladser, ved beboelser og driftsbygninger samt i tilfælde, hvor udøvelse af færdselsretten kan virke særligt belastende. Det skal ved reglernes udarbejdelse lægges til grund, at der som minimum sikres ejeren en mulighed for afskiltning at lukke blinde adgangsveje i en afstand af 150 meter fra gårdsplads og beboelses- og/eller driftsbygninger. Der skal endvidere sikres ejeren en ret til at lukke veje og stier ved haver og parker, der hører til en beboelses- eller driftsbygning.

I reglerne vil det blive fastsat

- at færdselsretten ikke vil omfatte veje og stier i haver, parker og lignende, der hører til en beboelsesbygning,
- at adgang sker på eget ansvar,
- at hunde skal føres i snor,
- at ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt, eller i områder, hvor der foregår intensivt landbrugsarbejde, f.eks. høstarbejde og sprøjtning,
- at der til privatejede veje og stier kun er adgang fra kl. 7 til solnedgang.

I lighed med de øvrige adgangsregler i §§ 54-56 begrænser den foreslåede bestemmelse anvendelsesområdet for mark- og vejfredslovens § 17. Den har ikke nogen selvstændig betydning for adgangen til at færdes på offentlige veje. Dette reguleres ved lov om offentlige veje (og færdselsloven), jf. *stk. 3*.

Derimod indebærer den en udvidet adgang til færdsel, men ikke ophold på private enmandsejede veje og stier og private fællesveje og -stier i det åbne land.

Privatvejsloven forudsætter, at de vejberettigede brugere af private fællesveje og -stier holder disse i en efter færdselens art og omfang god og forsvarlig stand. Der kan ikke blot som følge af forslaget om at åbne disse veje og stier for offentligheden stilles yderligere krav til vedligeholdelsen. Hvis vejmyndigheden ønsker at stille sådanne krav, må den benytte privatvejslovens muligheder for evt. at overtage vejene og stierne som offentlige.

Den foreslåede bestemmelse begrænser ikke den bestående mulighed for at nedlægge private veje og stier på privat initiativ, dvs. uden vejmyndighedens tilladelse, hvis de vejberettigede kan blive enige herom. Den medfører heller ikke ændringer i de særlige regler efter udstykningslovgivningen om at slette og forandre private fællesveje på matrikelkortet.

Reglen i § 56 a vedrører ikke veje og stier i skove, herunder småskove under 5 ha. For disse gælder alene reglen i § 55. Den omfatter heller ikke et internt vej- og stinet i f.eks. en frugtplantage.

ad § 56 b

I den nuværende naturfredningslovs §§ 54-56 findes der bestemmelser om, at fredningsnævnet/miljøministeren i særlige tilfælde kan gøre undtagelser fra reglerne om offentlighedens adgang. Dispensationsadgangen har altid været administreret temmelig restriktivt. Denne praksis forudsættes med den foreslåede bestemmelse opretholdt for adgang til strande og til offentligt ejede arealer.

Derimod åbner formuleringen op for en mere vidtgående mulighed for at begrænse adgangen eller lukke for adgangen til privatejede skove, udyrkede arealer og veje og stier. Det forudsættes som anført i bemærkningerne til § 55, stk. 5, 3. pkt., at en væsentlig opgave, som de regionale råd (»grønne råd«), der er nævnt i § 64, stk. 2, vil få, bliver at fastlægge en strategi for befolkningens friluftsmuligheder i regionen. På baggrund heraf kan der for amtsrådet være etableret forudsætninger for at tillade lukning af visse arealer, f.eks. hvor behovet skønnes at være ringe. Der kan f.eks. også være tale om at lukke et areal i dyrenes yngletid.

Dispensationen kan gives midlertidigt eller permanent.

ad § 56 c

Der henvises til de almindelige bemærkninger.

ad § 29

Bestemmelsen i *stk. 1* svarer stort set til den nuværende naturfredningslovs § 60 a, stk. 1. Den er dog ændret til at omfatte både motordrevne og ikke-mot-

ordrevne fartøjer samt anden færdsel, f.eks. surfboards og lign.

Bestemmelsen vil kunne anvendes til at fastsætte regler, der indeholder et generelt forbud mod anvendelse af visse typer transportmidler uden for områder, hvor amtsrådet ved opslag eller anden form for offentlig bekendtgørelse har givet tilladelse hertil.

Med *stk. 2*, der er ny, tilsigtes at skabe hjemmel til at udarbejde ordensregler, der kan håndhæves efter denne lov, for sejlads og anden færdsel på statens søer.

Til nr. 22

Forslaget til § 58, *stk. 3*, er en konsekvens af ændringerne i kapitel VII. Der er herudover med bestemmelsen foretaget en begrænsning af klageadgangen til ministeren. Dette gælder Skov- og Naturstyrelsens afgørelse af, om et konkret fortidsminde falder ind under lovgivningens opregning. Sådanne afgørelser træffes af Skov- og Naturstyrelsen på grundlag af indgående arkæologisk og kulturhistorisk sagkundskab og i særlige tilfælde efter forelæggelse for Fortidsminderådet. En sådan sagkyndig bedømmelse er ikke egnet som klagetema til ministeren.

Det gælder endvidere adgangen til at påklage Skov- og Naturstyrelsens påbud til ejendommens ejer eller bruger om istandsættelse af fortidsminder, der er beskadiget. Også her er afgørelserne baseret på særlig sagkundskab hos Skov og Naturstyrelsen, mens afgørelsens forudsætninger og retsvirkninger er nøje opregnet i lovbestemmelsen. Disse afgørelser er således heller ikke egnede for en klagebehandling.

Til nr. 23

Ved den foreslåede bestemmelse tydeliggøres, at de regler, som miljøministeren kan fastsætte efter § 59, *stk. 2*, jf. *stk. 2* og *stk. 3*, også kan omfatte bestemmelser om anmeldelse, registrering og mærkning. Bestemmelser af denne karakter kan være nødvendige som et led i kontrollen af reglernes overholdelse og dermed for deres effektivitet.

Det er imidlertid ikke hensigten, at der skal fastsættes almindelige regler af denne art, idet bestemmelser om anmeldelse, registrering og mærkning stort set kun vil være relevante for bestemte vilde plante- og dyrearter eller produkter heraf. Som eksempler herpå kan især peges på visse her i landet beroende dyr eller produkter heraf, der er omfattet af Washington-konventionen om kontrol med international handel med udryddelsestruede vilde dyr og planter og af Rådsforordning (EØF) nr. 3620/82 af 3. december 1982 om gennemførelse i Fællesskabet af denne konvention, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 23 af 25. januar 1984. Efter disse regler er det

forudsat, at der kan gøres undtagelse fra de strenge regler om forbud mod ind- og udførsel og salg m.v., bl.a. i visse tilfælde hvor dyret eller produktet er erhvervet, før reglerne trådte i kraft og der er tale om førstegangstransaktioner med disse varer. For med tiden at kunne undgå disse administrativt set ret byrdefulde sager og mindske risikoen for omgåelse, vil det kunne være hensigtsmæssigt at fastsætte regler om, at visse dyr eller produkter af denne karakter anmeldes (og registreres) inden en vis frist, med den virkning at de i modsat fald uden videre anses for omfattet af de almindelige regler eller i hvert fald anses for omfattet af disse regler, hvis ejeren ikke kan godtgøre, at de er indført eller erhvervet, før disse regler trådte i kraft.

Regler om mærkning vil – foruden eventuelt i den ovennævnte forbindelse – kunne være nødvendige, når det drejer sig om f.eks. dyr opdrættet i fangenskab, for hvilke der, bl.a. inden for rammerne af de nævnte regler om Washington-konventionen i visse henseender gælder lempeligere regler. Det bemærkes herved, at EF-Kommissionen i den i henhold til den nævnte Rådsforordning nedsatte forvaltningskomité har fremlagt et forslag til en forordning om mærkning af visse grupper af dyr, og at der ved den foreslåede tilføjelse til § 59, *stk. 2*, tilvejebringes en hjemmel til at kunne fastsætte bestemmelser om straf, jf. lovens § 66, *stk. 2*, jf. *stk. 3*, for overtrædelse af reglerne i en sådan forordning.

Forslaget om gebyrer tilsigter især at tilvejebringe hjemmel for regler om betaling for udgifter til en eventuelt mærkningsordning, jf. ovenfor. Men herudover kan det – eventuelt som led i særlige EF-regler herom og/eller med henblik på en fuld brugerfinansiering – især blive aktuelt at fastsætte gebyrer forudstedelser af tilladelser og certifikater inden for rammerne af Washington-konventionen og for kontrollen med overholdelsen af disse regler. Det bemærkes herved bl.a., at det af kontrolmæssige grunde er nødvendigt at gennemgå næsten alle importerede partier af vilde dyr, og at denne kontrol ofte er administrativt belastende. Det skyldes dels, at tilsynet af dyreværns mæssige grunde bør ske så hurtigt som muligt, dels at mange sendinger ankommer uden for den normale arbejdstid i Skov- og Naturstyrelsen, der varetager kontrollen. Styrelsen har ganske vist efter de gældende regler hjemmel til at betinge indførselstilladelser af, at varerne ankommer således, at de kan kontrolleres stort set inden for sædvanlig arbejdstid. Men sådanne betingelser tilsidesættes ofte af importørerne, undertiden dog fordi de er vanskelige at overholde i praksis.

Til nr. 24

Uanset den foreslåede ændring af § 59, stk. 4, som indebærer, at ordene »der ikke forekommer i vildtlevende tilstand her i landet« udgår, vil miljøministeren fortsat kunne fastsætte regler om sådanne arter af vilde pattedyr og fugle. Om baggrunden for regler af denne karakter henvises i øvrigt til bemærkningerne i Folketingstidende 1977-78, tillæg A, sp. 2643 ff og 1983-84, tillæg A, sp. 1581 ff.

Den foreslåede udvidelse indebærer således, at der kan fastsættes regler af den i § 59, stk. 2, nævnte karakter for *alle arter* af vilde pattedyr og fugle, men ikke for de *individer*, som findes i den danske natur eller hidrører fra denne, idet disse umiddelbart er omfattet af loven om jagt- og vildtforvaltning.

Baggrunden for udvidelsen er især at tilvejebringe hjemmel for at kunne kontrollere eller forbyde de i § 59, stk. 2, omhandlede transaktioner, også ud over hvad der følger af reglen i § 60 b, stk. 2, for *alle arter af dyr* (og planter) i det omfang, de er fredede *dels* i oprindelseslandet, *dels* her i landet ved bestemmelser i medfør af enten § 59, stk. 1, eller efter loven om jagt- og vildtforvaltning.

Med hensyn til arter af pattedyr og fugle, der findes vildtlevende også her i landet, og hvor de her beroende vildtlevende individer er omfattet af loven om jagt- og vildtforvaltning, vil reglerne blive fastsat efter forhandling med Landbrugsministeriet. Forslaget tilsigter således ikke ændringer i denne lovgivning, men alene at forbedre mulighederne for en koordineret administration af reglerne om kontrol med bl.a. indførsel af vilde dyr (og planter).

For så vidt angår dyr (eller planter), der er *fredet i oprindelseslandet*, bemærkes, at Skov- og Naturstyrelsen i flere tilfælde – i forbindelse med kontrollen af overholdelsen af de eksisterende regler – har konstateret, at især visse arter af vilde fugle, padder og krybdyr indføres og gøres til genstand for erhvervmæssig udnyttelse her i landet, uanset at de er totalfredede og/eller undergivet udførselsforbud i oprindelseslandet.

Hvis sådanne dyr ikke er truet globalt eller i det mindste i en række lande, er de normalt heller ikke omfattet af Washington-konventionens lister og dermed beskyttet af reglerne vedrørende denne konvention, jf. bemærkningerne herom til forslaget til ændring af § 59, stk. 2. Der har derfor ikke i naturfredningsloven hidtil været hjemmel til at gribe ind overfor de i § 59, stk. 2, nævnte transaktioner med den slags dyr, hvis det drejede sig om arter af pattedyr og fugle, der findes vildtlevende her i landet. Ændringsforslaget vil skabe den fornødne hjemmel herfor og dermed for tilvejebringelsen af regler af tilsvarende karakter som de, der i den omhandlede henseende

gælder eller påtænkes gennemført i flere andre lande (f.eks. henholdsvis USA og Canada).

Det bemærkes, at Skov- og Naturstyrelsen som følge af det internationale samarbejde vedrørende naturbeskyttelse og især administrationen af Washington-konventionen har et rimeligt kendskab til artsfredninger og bestemmelser om forbud mod udførsel af vilde dyr og planter i andre lande. Hertil kommer, at forskellige internationale overenskomster som f.eks. Den Europæiske Naturbeskyttelseskonvention (Bern-konventionen af 19. september 1979 om beskyttelse af Europas vilde dyr og planter samt naturlige levesteder, jf. Udenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 84 af 1987) og Bonn-konventionen af 23. juni 1979 om beskyttelse af migrerende arter af vilde dyr (jf. Udenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 83 af 1987) indeholder lister over vilde dyr (og planter), der er totalbeskyttede og i et vist omfang undergivet omsætningsforbud i de lande, som har tiltrådt konventionerne.

Der vil naturligvis først og fremmest være behov for at forbyde erhvervmæssige aktiviteter, men af bevis- og kontrolmæssige grunde kan det blive nødvendigt at udstrække forbudet til også at omfatte andre af de transaktioner, der er omtalt i § 59, stk. 2, f.eks. indførsel og udførsel, uanset at dette sker i privat øjemed. Efter den foreslåede bestemmelse er der også hjemmel til at fastsætte regler af den nævnte art for dyr (og planter), der hidrører fra Grønland eller Færøerne, først og fremmest på grund af de totalbeskyttede arter, der findes dér, men ikke i Danmark.

Med hensyn til regler om kontrol eller forbud mod de i § 59, stk. 2, opregnede aktiviteter for så vidt angår dyr (eller planter), der hidrører fra udlandet og taget lovligt fra naturen dér, men som er *artsfredede her i landet*, bemærkes, at det kan virke stødende, når der, som det hidtil har været tilfældet, lovligt kan foregå en mere eller mindre erhvervmæssig handel med sådanne arter og disse endog kan indføres og herefter udføres til andre lande, hvor arterne ligeledes er fredet. Hertil kommer endvidere, at så længe sådanne aktiviteter er lovlige, er mulighederne for omgåelse af de nationale fredningsbestemmelser betydeligt større.

Endelig bemærkes, at Danmark i henhold til visse internationale overenskomster og lignende i et vist omfang er forpligtet til at forhindre handel og lignende med disse arter, også ud over hvad der følger af Washington-konventionen og rådsforordningen herom (EØF) nr. 3620/82 af 3. december 1982. Dette gælder især efter Rådets direktiv (EØF) nr. 409/79 af 2. april 1979 om beskyttelse af vilde fugle, idet der efter dette direktivs artikel 6 gælder et generelt forbud

mod salg m.v. af flertallet af de arter af fugle, som er omfattet af direktivet.

Til nr. 25

Stk. 1 i § 59 a forbyder bevidst udsætning af artsfremmede dyr. Pattedyr og fugle er ikke omfattet af bestemmelsen, da deres forhold reguleres gennem den af Landbrugsministeriet forvaltede jagt- og vildtlovgivning, hvorefter der gælder en tilsvarende regel. Den foreslåede regel vedrører således i første række – men altså ikke udelukkende – grupper af dyr som insekter, krybdyr og padder. Miljøministeren har i stk. 1 ligeledes hjemmel til at fastsætte regler om udsætning af bestemte dyregrupper. Med hensyn til udsætning af fisk, krebs og bløddyr kan bestemmelsen ikke benyttes til en generel regulering af dette spørgsmål, idet reglerne i lovene om saltvandsfiskeri og ferskvandsfiskeri finder anvendelse her. Derimod kan der med hjemmel i den foreslåede bestemmelse fastsættes almindelige regler om udsætning også af denne slags dyr i § 43-områder med henblik på tilfælde, hvor sådanne dyr kan påvirke den omgivende flora og fauna. Dette vil f.eks. kunne være relevant for græskarper. Regler af denne art vil i givet fald blive forhandlet nærmere med Fiskeriministeriet. Fiskeriministeriet har i den forbindelse oplyst, at man ved den kommende revision af ferskvandsfiskeriloven agter at fastsætte, hvilke fiskearter der kan udsættes i Danmark. Herudover kan spørgsmål om udsætning også reguleres ved konkrete dispensationer efter § 43 b, ligesom de kan indgå i fredninger efter kapitel III.

I *stk. 2* er der skabt hjemmel for miljøministeren til at regulere forholdet for planters vedkommende, hvis der viser sig behov herfor. Begge bestemmelserne skal i øvrigt ses på baggrund af bl.a. de meget strenge regler, der efter lov nr. 288 af 6. april 1986 om miljø og genteknologi gælder for udsætning af gensplejsede organismer i naturen.

Introduktion af ikke hjemmehørende planter og dyr i den danske natur (eller re-introduktion af arter, som engang har levet her) kan medføre uheldige økologiske konsekvenser, idet disse (nye) arter kan være så overlevelsesdygtige og dominerende, at de kan true naturligt hjemmehørende arters eksistens. Som eksempel kan nævnes indførelsen af den nordamerikanske tøffelsnegl til Europa. Arten har nu spredt sig langs den europæiske atlantehavskyst, hvor den anretter stor skade på østers og andre muslinger som næringskonkurrent. Fra planternes verden kan nævnes eksemplet med den oprindeligt som prydblante indførte kæmpebjørneklø.

Danmark har gennem tiltrædelsen i 1982 af Den Europæiske Naturbeskyttelseskonvention (jf. bemærkningerne til nr. 24) forpligtet sig til at føre kon-

trol med indførelsen af ikke naturligt hjemmehørende arter m.m., jf. konventionens artikel 11.2.b. Princippet herom gælder også ifølge rekommandationer og lignende fra bl.a. Europarådet, som Danmark har tiltrådt, og findes også i art. 196 i FN's Havretskonvention. Den foreslåede ændring af loven skal derfor også ses som et led i opfyldelsen af disse internationale forpligtelser.

Reglen i *stk. 2* omfatter kun planter, som ikke tilhører den naturligt hjemmehørende vildtlevende flora, idet spørgsmålet om re-introduktion af vilde plantearter, der tidligere har levet i Danmark, og en kontrol af denne næppe vil være relevant. Baggrunden for reglen er i øvrigt, at det danske natur- og kulturlandskab i stadig større omfang får tilført planter, som ikke er naturligt hjemmehørende. Det er imidlertid ikke hensigten, at bestemmelsen skal bruges til generelt at stoppe denne udvikling, som i mange henseender kan være til gavn for navnlig jordbruget. Bestemmelsen skal også i øvrigt anvendes yderst restriktivt og har alene til formål at hindre, at der udsættes og sås planter, som vil kunne spredes til den vilde natur og her få en kraftigt dominerende plads på bekostning af andre arter.

Dette beskyttelsesbehov gælder især for så vidt angår de naturtyper, som er nævnt i § 43 og § 43 a. Her vil man normalt kunne sætte som vilkår i forbindelse med behandlingen af sager om dispensation til tilplantning og lignende af disse områder, at der ikke sker udplantning eller såning af sådanne fremmede planter (jf. i øvrigt pkt. 3 i bemærkningerne til nr. 10, 12 og 13 om § 43 m.v.).

Det bemærkes, at i det omfang der fastsættes regler om, at såning eller udplantning af bestemte planter kræver tilladelse, vil der også med hjemmel i *stk. 2* kunne fastsættes regler om bl.a., på hvilke vilkår eller i hvilke områder dette kan ske, således at der eventuelt tilvejebringes en almindelig reguleringsordning vedrørende disse planter, hvis dette administrativt set er mere hensigtsmæssigt end et konkret tilladelsessystem.

I *stk. 3* er bestemmelsens gyldighedsområde fastsat til fiskeriterritoriet. Om baggrunden herfor henvises til bemærkningerne ovenfor til *stk. 1* om FN's Havretskonvention og til bemærkningerne til nr. 27, hvor der er foreslået en lignende ændring til § 60.

Til nr. 27

Naturfredningsloven § 60 giver ministeren adgang til at foretage reguleringer på havområderne til varetagelse af de hensyn, der er nævnt i lovens formålsparagraf.

Fredninger efter § 60 anvendes til sikring af væsentlige natur- og kulturhistoriske værdier samt til re-

guling af interessekonflikter mellem disse områder og friluftliv/erhvervsinteresser. Efter de gældende bestemmelser kan en række af disse interesser ikke varetages gennem naturfredningsloven uden for grænserne af søterritoriet.

Forslaget om at lade loven gælde også på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, skal ses som en konsekvens af den i 1982 gennemførte ændring af lov om jagt- og vildtforvaltning. Ved lov nr. 294 af 9. juni 1982 er bl.a. bestemmelser om jagttider og fredningsbestemmelser udvidet til også at omfatte fiskeriterritoriet. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketings-tidende 1981-82, tillæg A sp. 221) er som begrundelse herfor bl.a. henvist til, at det ikke er rimeligt, at visse totalfredede dyr, medmindre lovens geografiske område udvides, lovligt kan fanges i den del af fiskeriterritoriet, der ligger uden for søterritoriet. Tilsvarende gælder med hensyn til naturfredningsloven. Hertil kommer, at Ramsar-områder og EF-fuglebeskyttelsesområder kan strække sig ud over søterritoriet.

En lignende bestemmelse findes i lov om miljø- og genteknologi.

Danmark har, jf. bemærkningerne til nr. 25, den 9. september 1982 ratificeret konventionen af 19. september 1979 om beskyttelse af Europas vilde dyr og planter samt naturlige levesteder («Den europæiske naturbeskyttelseskonvention») og den 5. august 1982 konventionen af 23. juni 1979 om beskyttelse af migrerende arter af vilde dyr («Bonn-konventionen om migrerende dyrearter»). Begge konventioner pålægger de ratificerende stater at træffe foranstaltninger til beskyttelse af trækende arter, der forekommer inden for deres jurisdiktionsområde. Et betydeligt antal fugles trækruter går over havområder, der ligger uden for søterritoriet, men inden for fiskeriterritoriet. På disse havområder forekommer i perioder betydelige koncentrationer af fugle. Generelt er danske havområder i øvrigt – også uden for søterritoriet – af international betydning som raste- og overvintrings- og fødningsområder for en række fuglearter.

Danmark har tillige i 1977 ratificeret konventionen af 3. marts 1973 om international handel med udryddelsestruede vilde dyr og planter («Washington-konventionen» eller internationalt forkortet »CITES«). Heri bestemmes, at individer af arter omfattet af konventionen, f.eks. hvaler, kun må bringes i land fra havet efter særlig tilladelse. Havet defineres i konventionen som områder, der ikke er under nogen stats jurisdiktion. Konventionens bestemmelser må herefter opfattes således, at tilladelse kun kræves, når individet er fanget uden for fiskeriterritoriet. Dette bringer også konventionen i harmoni med loven om jagt- og vildtforvaltning, når det drejer sig om fangst af fugle og pattedyr, f.eks. hvaler.

En bestemmelse, hvorefter der kan etableres særligt beskyttede områder på Fiskeriterritoriet (uden for søterritoriet), er også i overensstemmelse med principperne i FN's Havretskonvention, især art. 56, 192 og 194, stk. 5.

Den omstændighed, at naturfredningslovens § 60 ikke gælder uden for søterritoriet, er således uhen-sigtsmæssig og kan ikke begrundes med biologiske eller andre hensyn, ligesom dette heller ikke svarer til reglerne og principperne i forskellige internationale overenskomster.

Det er baggrunden for, at adgangen til at foretage fredninger ved bekendtgørelse foreslås udvidet til at gælde hele fiskeriterritoriet, således som det er fastlagt ved lov om Danmarks Riges fiskeriterritorium.

Den foreslåede ændring af § 60 tilsigter alene en udvidelse af det marine areal, der kan fredes, fra søterritoriet til fiskeriterritoriet. Der tilsigtes ikke ændringer i den hidtidige saglige arbejdsdeling i forhold til Fiskeriministeriet.

Det bemærkes, at et område, der fredes ved bekendtgørelse i medfør af § 60, kan få tillagt status af naturreservat. Om privatejede arealer henvises i den henseende til forslaget vedrørende § 18, stk. 4.

Baggrunden for at medtage fredninger efter kapitel III er, at sådanne fredninger faktisk finder sted, samt at der er langvarig praksis herfor i Overfredningsnævnets virksomhed. Det findes videre hensigtsmæssigt at nævne kapitel III-fredninger udtrykkeligt i forbindelse med inddragelse af fiskeriterritoriet, således at der herefter kan sikres en samtidig og koordineret fredning af de økologiske, geologiske og landskabelige værdier, der knytter sig til sammenhængen mellem hav- og landområder.

Til nr. 27

Med hjemmel i naturfredningslovens § 60 a er der udstedt en bekendtgørelse nr. 467 af 12. juni 1985 om ikke erhvervsmæssig sejlad på Gudenåen. I samarbejde mellem de berørte amtsråd og Skov- og Naturstyrelsen skal der efter bekendtgørelsen iværksættes en adgangsbegrænsning for kanoer og andre både på Gudenåen. Dette tænkes gennemført ved en synlig registrering på disse. Denne registrering forventes gennemført ved brugerbetaling, hvilket imidlertid kræver en direkte lov hjemmel som foreslået. Denne hjemmel vil også kunne anvendes i andre lignende kommende tilfælde.

Til nr. 28

Ministeren for Grønlands kompetence til at fastsætte regler for Grønlands vedkommende på dette område ophæves, idet denne kompetence nu er overgået til det grønlandske hjemmestyre.

Reglen i stk. 2 giver også hjemmel til, at de beslutninger vedrørende de internationale overenskomsters forståelse og administration, som – i overensstemmelse med reglerne i de internationale aftaler – træffes af parterne heri, kan udmøntes i retsregler, hvis dette skønnes nødvendigt. Det bemærkes, at det i de fleste tilfælde er muligt at indarbejde de nævnte beslutninger umiddelbart i den nationale administration, dog således naturligvis, at rammerne for de skønsmæssige afgørelser, som de nationale regler åbner mulighed for, begrænses tilsvarende.

Til nr. 29

Såfremt der ikke løbende eller periodevis foretages pleje af områder, der omfattes af de generelle beskyttelsesregler i § 43 a, stk. 1, f.eks. ved græsning eller høslæt, vil de hurtigt kunne skifte karakter, ofte med uheldige konsekvenser i naturfredningsmæssig henseende.

F.eks. vil heder, strandenge, enge og overdrev, der ikke græsses eller slås, efterhånden gro til. Ligeledes vil moser efterhånden omdannes til skov og søer og gradvis forsumpe. I tilfælde, hvor man vil fastholde eller genskabe områdets karakter, vil det kunne være nødvendigt f.eks. at foretage rydning af opvoksende træer og buske.

Det foreslås derfor i § 62 a, stk. 1, at de offentlige myndigheder, der ejer arealer, som er beskyttet af § 43 a, stk. 1, får pligt til at pleje områderne. Det bemærkes, at selv om staten ikke udtrykkeligt er nævnt, forudsættes det, at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand, jf. de almindelige bemærkninger. I givet fald kan miljøministeren udstede nærmere regler herom med hjemmel i *stk. 4*. Under den nævnte plejepagt for statsejede arealer er ikke omfattet arealer, der tilhører kirker og præsteembeder. Dette spørgsmål vil blive optaget til nærmere forhandling med Kirkeministeriet, idet de nævnte arealer heller ikke er omfattet af plejerechten i *stk. 2*.

Pligten til pleje efter *stk. 1* indebærer, at den ansvarlige sørger for, at det område, der er tale om, i hvert fald ikke varigt skifter karakter. Det kan f.eks. indebære, at selvsåede træer på en hede eller eng fra tid til anden fjernes. Der vil således normalt ikke blive tale om store og udgiftskrævende foranstaltninger.

For *privatejede arealer*, der omfattes af beskyttelsesbestemmelserne i §§ 43, 43 a og 48, foreslås det i *stk. 2*, at der gives amtskommunerne ret til at gennemføre plejeforanstaltninger, når dette kan ske uden væsentlig gene for ejeren eller brugeren. Bestemmelsen gælder også for arealer, der tilhører *offentlige stiftelser*. Denne ret vil ifølge forslaget *stk. 3* kunne finde

anvendelse, når ejeren og brugeren er underrettet herom i rimelig tid forinden. Såfremt ejeren eller brugeren i stedet selv ønsker at foretage de nødvendige plejeforanstaltninger, vil de have mulighed for det.

Bestemmelsen giver kun amtskommunen ret til at pleje området, således at der kan ske en opretholdelse af den hidtidige tilstand. Såfremt der ønskes foretaget videregående foranstaltninger, vil det kræve en aftale med ejeren eller rejsning af en fredningssag.

Der vil typisk være tale om foranstaltninger, som vil kunne have en gavnlig indflydelse på mulighederne for at anvende arealet til græsning eller slæt.

Bestemmelsen vil eksempelvis kunne anvendes til rydning af spredte bevoksninger så længe, at det pågældende areal stadig kan karakteriseres som en af de naturtyper, der er omfattet af beskyttelsesbestemmelserne i § 43 a, stk. 1. Plejen kan dog kun ske, i det omfang det er nødvendigt for at undgå, at den hidtidige tilstand ændres. Bestemmelsen kan derfor ikke benyttes til at fremtvinge en tilstand, som eksisterede, før området blev omfattet af bestemmelserne i kapitel V. Dette gælder selvsagt også, hvis der er tale om f.eks. et hede- eller engareal, der på grund af træ- eller buskvækst har groet sig ud af § 43-beskyttelsen. Her giver § 62 a, stk. 2, ikke hjemmel til at genskabe heden eller engarealet, allerede fordi området ikke er omfattet af § 43 a. Som det fremgår af bestemmelsen i *stk. 2*, indebærer den alene en ret for de regionale myndigheder til at gennemføre plejeforanstaltninger, medens spørgsmålet om, i hvilket omfang denne ret kan eller skal udnyttes, afhænger af de økonomiske midler, der stilles til rådighed, jf. almindelige bemærkninger.

Der er et tilsvarende behov for pleje af *jordfaste fortidsminder*, som beskyttes af § 48. Det foreslås derfor samtidig i *stk. 1-2*, at der gives en klarere hjemmel end den hidtidige til at foretage vegetationspleje på fortidsminder, også i tilfælde hvor vegetationen ikke indebærer en umiddelbar trussel mod fortidsmindet, hvilket i almindelighed gælder for træer, der er over 30 år. Hvor f.eks. trærødder truer med at sprænge dyssekamre og lignende, vil tillige § 51, stk. 1, kunne anvendes, men bestemmelsen i dette stykke har ofte efter hidtidig praksis været anset som hjemlende Skov- og Naturstyrelsen ret til at foretage almindelig vegetationspleje til opretholdelse af den tilstand, der fremgår af fredningsbeskrivelsen. Med bestemmelsen gøres denne hjemmel klar.

Pleje af fortidsminderne vegetation er i stigende grad blevet påkrævet på grund af, at fortidsminderne gror til i krat, fordi de ikke længere anvendes til græsning og brændehugst. På tilgroede fortidsminder forsvinder græs og urtevegetation, således at jordoverfladen udsættes for erosion. Plejen virker således sta-

biliserende for fortidsmindets bevaringstilstand samtidig med, at den kan bidrage til, at fortidsminderne får et tiltalende udseende som markante landskabs-elementer.

Amtsrådets beslutninger om at foretage plejeforanstaltninger på arealer, der tilhører kirker, præstembeder og offentlige stiftelser samt privatejede arealer, kan ikke påklages efter de almindelige klageregler i lovens §§ 45 og 58. Uanset at der kun vil være tale om mindre vidtgående naturforbedrende foranstaltninger vil det imidlertid kunne være rimeligt, at de omhandlede beslutninger kan påklages af ejeren eller brugeren.

Miljøministeren vil derfor, jf. *stk. 4*, kunne fastsætte regler om, i hvilket omfang og hvorledes amtsrådenes *beslutninger kan påklages*. Med hjemmel i *stk. 4* vil der også i øvrigt kunne fastsættes generelle regler om pleje.

Bestemmelserne i *stk. 1-2* omfatter ikkefredede arealer. Dette har sammenhæng med fredningsnævnenes og Overfredningsnævnets beføjelser vedrørende fredede arealer. Det foreslås imidlertid i *stk. 5*, at miljøministeren får hjemmel til at fastsætte særlige regler om pleje af fredede arealer.

Disse regler vil som udgangspunkt alene komme til at omfatte de fredede arealer, for hvilke der ikke er fastsat regler om *pleje i fredningsbestemmelserne*. Også i øvrigt må afgrænsningen af de pågældende arealer nærmere overvejes. Reglerne vil i givet fald komme til at indeholde tilsvarende principper som i *stk. 2-3*, medens det må nærmere overvejes, hvorledes princippet i *stk. 1* kan gennemføres, samtidig med at det sikres, at en pleje ikke kommer i strid med fredningens formål. Det må endvidere overvejes, hvorledes fredningsnævnenes og Overfredningsnævnet kan inddrages i fornødent omfang, eventuelt uden en egentlig fredningsprocedure efter kap. III, samtidig med at noget sådant ikke tilsidesætter hensynet til lodsejerne.

Ejere af § 43-arealer har som nævnt i de almindelige bemærkninger ingen pligt til at pleje deres arealer, men i en lang række tilfælde vil dette ske som led i den naturlige landbrugsmæssige udnyttelse, f.eks. ved græsning eller slæt på enge eller overdrev. Der kan også være andre grunde til, at denne pleje finder sted strækkende sig fra rent driftsmæssige årsager over f.eks. vildtmæssige hensyn til interessen i at bevare de pågældende naturområder som sådanne.

Uanset det anførte og uanset de regionale myndigheders plejeret efter *stk. 2* vil det kunne være hensigtsmæssigt at der indgås *plejeaftaler* med ejere eller brugere af arealer, der er omfattet af § 43 a, *stk. 1*. Det samme gælder for fredede arealer. Det er derfor i § 62 a, *stk. 6*, præciseret, at amtsrådene har mulighed for

at indgå sådanne aftaler. Der tænkes således på aftaler mellem ejeren og den pågældende offentlige myndighed, hvorved lodsejeren forpligter sig til mod økonomisk kompensation at drive sit areal efter nærmere fastsatte retningslinjer.

Bestemmelsen er ikke til hinder for at sådanne aftaler kan indgås af primærkommuner efter aftale eller bemyndigelse fra amtsrådene.

Der åbnes i *stk. 8* mulighed for, at de foreslåede plejeregler tillige skal omfatte beskyttelsesbrammer. Når det ikke er foreslået, at beskyttelsesbrammer umiddelbart skal være omfattet af disse regler, skyldes det, at det skønnes vanskeligt uden erfaringer at vurdere behovet for pleje, og hvad indholdet af en sådan pleje skal være. Det anses derfor at være mest rimeligt, at der indhøstes erfaringer og eventuelt foretages undersøgelser, før det afgøres, om reglerne er egnede til at finde anvendelse på beskyttelsesbrammer.

Til nr. 30

Bestemmelsen i § 65, *stk. 1*, svarer til den hidtidige bestemmelse om fredningsmyndighedernes adgang til offentligt- og privatejede arealer. Formuleringen er imidlertid moderniseret, så den svarer til den ordlyd, som er anbefalet i betænkning nr. 1039/1985 om tvangsindgreb uden for strafferetsplejen. Det er samtidig præciseret, at også personer, som af fredningsmyndighederne er bemyndiget dertil, har den i bestemmelsen angivne adgangsret, samt at adgangen kan ske uden retskendelse. Dette har betydning i f.eks. de tilfælde, hvor fredningsmyndighederne benytter private konsulentfirmaer til at løse opgaver i forbindelse med forberedelse af fredningssager eller andre undersøgelsesopgaver i henhold til loven.

Det er endvidere præciseret, at besigtigelser kan foretages også i tilfælde, hvor det er påkrævet i forbindelse med undersøgelser af betydning for naturfredningsinteressernes varetagelse, jf. § 65 b. Der vil herunder kunne udtages prøver af f.eks. vand- og jordbundsforholdene, når det kan ske uden gene eller skade for ejeren. Dette svarer til en lignende bestemmelse i vandløbsloven.

Det forudsættes, at der som hidtil så vidt muligt skal gives forudgående meddelelse om besigtigelse, herunder om eftersyn af forretningslokaler som led i kontrollen i henhold til bl.a. § 59. Ud over hvor forudgående meddelelse ikke kan gives af praktiske grunde, kan forudgående meddelelse undlades, hvor øjemedet med eftersynet ville forspildes, hvis en sådan meddelelse blev givet. Hvor der som i § 59, *stk. 3*, er hjemmel til at fastsætte en autorisationsordning, kan kravet om forudgående meddelelse generelt fraviges i reglerne om en sådan ordning, således som det er til-

fældet efter § 11, stk. 2, i Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 16 af 13. januar 1984 om erhvervsmæssig konservering af visse truede dyrearter m.v. på samme måde som i § 11, stk. 2, i Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 553 af 21. november 1983 om erhvervsmæssig konservering af vildt.

Af bemærkningerne til den nugældende bestemmelse i § 65, stk. 3, jf. Folketingstidende 1983-84, tillæg A sp. 1544 ff og 1585 ff, fremgår, at formålet med denne bestemmelse, der nu er indeholdt i lovforslagets § 65, stk. 1, har været at tilvejebringe hjemmel til kontrol og eftersyn, således at dette kan ske uden ransagningskendelse i tilfælde, hvor den erhvervsdrivende modsætter sig eftersynet. Det skal i den forbindelse bemærkes, at eftersynet også omfatter en gennemgang af forretningsprotokoller, skabe og lignende i forretningslokaler, hvis dette er nødvendigt for at kunne afgøre, om lovgivningen er overholdt. Bestemmelsen giver kun hjemmel til undersøgelse af lokaler, der helt eller delvis udgør – eller anvendes som – forretningslokaler, hvorimod undersøgelse af lokaler, der udelukkende anvendes til privat bopæl, må ske under iagttagelse af de sædvanlige regler om ransagningskendelse. På den anden side må alt, hvad der findes i forretningslokalet, og som det ikke klart fremgår anvendes udelukkende til privat brug, kunne undersøges.

Under kontrolbesøget kan effekter tages i forvaring eller beslaglægges efter retsplejelovens almindelige regler herom.

I betænkning nr. 1039/1985 om tvangsindgreb uden for strafferetsplejen anbefaler udvalget, at det af lovbestemmelser bør fremgå, at borgerne har pligt til at yde vejledning og hjælp til myndighederne, når disse udnytter de beføjelser, som er tillagt dem i loven. Det er på den baggrund fundet hensigtsmæssigt at indsætte en bestemmelse i *stk. 3*, som udtrykkelig pålægger de i bestemmelsen omhandlede indehavere af erhvervsvirksomheder og de i disse beskæftigede personer at yde myndighederne vejledning og bistand under myndighedernes besigtigelse eller eftersyn.

Til nr. 31

Ved den foreslåede ændring af § 65 b, *stk. 1*, præciseres, at Skov- og Naturstyrelsens faglige rådgivning og øvrige bistand både kan angå naturforvaltningsproblemer her i landet, i bestemte andre lande og på tværs af landegrænser. Den rådgivning og øvrige bistand, som bestemmelsen omhandler, afgrænses i overensstemmelse med de rammer og principper, der fremgår af formålsbestemmelsen i lovens § 1. Bestemmelsen afspejler den praksis, som har udviklet sig, og er i øvrigt begrundet i det internationale samarbejde

særligt vedrørende de forskellige konventioner om beskyttelse af vilde planter, dyr og deres levesteder, som Danmark har tilsluttet sig. Bestemmelsen skal endvidere ses i lyset af den voksende erkendelse af behovet for at foretage en økologisk vurdering af udviklingsprojekter og Miljøministeriets rolle i denne forbindelse. Også Miljøministeriets Vildtforvaltning yder inden for sin ressort faglig bistand og rådgivning.

Til nr. 32

§ 65 b, *stk. 3*, foreslås ændret på samme måde og med samme begrundelse som ændringen af § 65 b, *stk. 1*. Den foreslåede ændring indebærer bl.a., at Skov- og Naturstyrelsen vil kunne yde tilskud til vejlednings- og informationsvirksomhed, der angår naturbeskyttelsesspørgsmål, som vedrører Danmark, bestemte andre lande eller går på tværs af landegrænserne.

Til nr. 33

I § 65 b, *stk. 4*, introduceres en naturovervågningspligt for Skov- og Naturstyrelsen, Landbrugsministeriet, amtsrådene og andre berørte offentlige myndigheder og institutioner. I miljøministerens redegørelse til Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg om naturbeskyttelse og friluftsliv af 2. marts 1987 fremhæves, at en bedre naturovervågning er et afgørende grundlag for en effektiv naturpolitik, og at der må sikres en regelmæssig indsamling og analyse af oplysninger, der kan belyse naturens tilstand og udvikling.

Mens overvågningen af især forureningstilstandene i vandmiljøet, luften og jorden igennem en årrække har udviklet sig i et samarbejde mellem Miljøministeriet og bl.a. amtskommunerne, så er der endnu ikke etableret tilsvarende rammer for et aktuelt overblik over tilstandene og udviklingerne i de naturlige plante- og dyrebestande samt de naturtyper, som udgør levestederne.

Et nationalt naturovervågningsprogram tilrettelægges på grundlag af hidtidige oversigter over status for det danske plante- og dyreliv, udredningsarbejder i Skov- og Naturstyrelsen samt et symposium afholdt af denne styrelse i 1986. For så vidt angår udredningsarbejderne skal peges på rapporten fra 1986 »Naturreservater og Feltstationer – redskaber til overvågning, udforskning, beskyttelse og forvaltning af dansk natur«. Det ovennævnte symposium er af rapporteret i 1987 i publikationen »Naturovervågning – rapport fra et symposium i Middelfart«.

Ved et samarbejde mellem Skov- og Naturstyrelsen, herunder styrelsens økologiske feltstationer, samt – specielt for så vidt angår pattedyr og fugle – især Jagt- og Vildtforvaltning, andre centrale myn-

digheder, de højere læreanstalter, amtskommunerne og naturorganisationerne udarbejdes og justeres overvågningsprogrammer, der muliggør, at styrelsen løbende kan følge og rapportere om tilstanden og tendenser i det danske plante- og dyreliv og de forskellige naturtyper. Som et særligt felt kan i denne sammenhæng fremhæves den løbende overvågning af tilstandene i de særligt udpegede, nationalt og internationalt betydningsfulde naturområder her i landet, som Danmark ifølge internationale konventioner er forpligtet til at foretage.

Naturovervågning vil navnlig have til formål at skabe et bedre grundlag for forberedelse og opfølgning af lovgivning, generelle administrative forskrifter samt konkrete beslutninger om naturforvaltning og dermed for en varetagelse af de brede naturhensyn, der ligger bag loven.

Til nr. 34 og 35

Ændringen af bestemmelsen i § 66, stk. 1, nr. 1, er alene en konsekvensændring nødvendiggjort af de øvrige ændringer i lovforslaget.

Til nr. 36

I overensstemmelse med forslagene i betænkning nr. 996/1983 om ansvarsplacering m.v. i kommunestyret præciseres det i § 66, stk. 6, at kommuner og kommunale fællesskaber kan pålægges bødeansvar. Det er herved forudsat, at den strafbare handling er begået af kommunerne eller det kommunale fællesskab som grundejer, bygherre, driftsherre, arbejdsgiver eller lignende.

Til nr. 37

Strafferammen i naturfredningsloven er bøde for visse overtrædelser, under skærpende omstændigheder hæfte eller fængsel i indtil et år.

Efter straffelovens § 93 er forældelsesfristen for strafansvaret 2 år, når der ikke er hjemlet højere straf end fængsel i 1 år for overtrædelser, eller når straffen for overtrædelser ikke ville overstige bøde. I naturfredningslovens § 66, stk. 7, er denne regel fraveget, idet det her er bestemt, at der gælder en 5-årig forældelsesfrist for visse overtrædelser af loven. I betænkning nr. 981/1983 om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen er det i afsnit 10.6.4. anbefalet, at den femårige forældelse i naturfredningsloven og skovloven videreføres. Begrundelsen herfor er navnlig, at den eneste adækvate reaktion på overtrædelser i mange situationer vil være bødestraf, idet fysisk lovliggørelse ikke er mulig. Forældelsesfristen for over-

trædelse af regler udstedt i henhold til loven er imidlertid i overensstemmelse med straffelovens almindelige bestemmelse på 2 år. Da der ved overtrædelse af sådanne regler normalt er tale om overtrædelse af samme karakter som ved overtrædelser af selve lovens bestemmelser, er det fundet rimeligt at foreslå stk. 7 ændret, således at der også gælder en 5-årig forældelsesfrist for overtrædelse af regler udstedt i henhold til loven.

Til nr. 38

§ 67, stk. 4, blev indsat ved den i punkt 1 i de almindelige bemærkninger omtalte lov nr. 250 af 23. maj 1984 om håndhævelse, jf. Folketingstidende 1983-84, tillæg A sp. 1588 f, for at få tilvejebragt en udtrykkelig hjemmel for at få betalt – eller dækket det offentlige – udgifter til bl.a. hjemtransport til oprindelseslandet af »ulovlige« dyr og planter. Ved den ændrede formulering af bestemmelsen præciseres, at den finder anvendelse ikke blot, hvor indførsel rent faktisk har fundet sted i strid med de gældende regler, men også i tilfælde, hvor det ved varernes ankomst her til landet konstateres, at indførsel må afslås, fordi de nødvendige tilladelser fra afsenderlandet ikke foreligger, eller at indførsel af andre grunde ikke kan tillades. Det bemærkes herved, at reglens anvendelse ikke forudsætter, at der kan lægges transportøren eller den, som varerne er destineret til, noget til last, idet disse – uanset subjektiv skyld – må være nærmest til at bære risikoen for, at det er eller har været nødvendigt at træffe udgiftskrævende foranstaltninger.

Til nr. 39

Den 1. januar 1987 blev Skov- og Naturstyrelsen oprettet. Samtidig blev Skovstyrelsen og Fredningsstyrelsen nedlagt, og langt hovedparten af de beføjelser og den administration, som disse to styrelser var tillagt, blev overført til den nye styrelse. Dette gælder også de beføjelser, som Fredningsstyrelsen var tillagt i naturfredningsloven, og der er derfor grund til at bringe lovens ord i overensstemmelse med de faktiske forhold.

Til § 2 og § 3

Bestemmelsen i § 3 fastslår, at de verserende sager efter § 43 m.v. færdigbehandles efter de regler, der var gældende, da sagen startede. Dog er det fundet hensigtsmæssigt, at der straks fra lovens vedtagelse gælder ensartede regler om beregning af klagefristen, uanset hvornår sagen er startet.